

**Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босне и Херцеговине**

Predmet br: S1 1 K 026570 17 Kri

**Datum: objavljivanja: 24.06.2019. godine
 pismenog otpravka: 26.07.2019. godine**

**Pred sudskim vijećem u sastavu: sudija Minka Kreho, predsjednik vijeća
 sudija Halil Lagumdžija, član vijeća
 sudija Željka Marenić, član vijeća**

PREDMET TUŽILAŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE

PROTIV

S. P.

PRESUDA

Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine: Sedin Idrizović

Branilac optuženog R. D., advokat iz ...

Sadržaj

PRESUDA	3
OBRAZLOŽENJE	5
I. UVOD	5
A. PROVEDENI DOKAZI	5
(a) Tužilaštvo BiH	5
(b) Odbrana optuženog	6
II. PROCESNE ODLUKE	6
1) Odluka o djelimičnom usvajanju prijedloga Tužilaštva za prihvatanje utvrđenih činjenica u postupcima pred MKSJ	6
2) Protek roka od trideset (30) dana - član 251. stav 2. ZKP BiH	14
3) Izuzetak od neposrednog izvođenja dokaza – prihvatanje čitanja iskaza svjedoka u skladu sa članom 273. stav 2. ZKP BiH	15
4) Odluka o isključenju javnosti	15
5) Mjere zaštite za svjedoke	16
6. Izmjena redoslijeda izvođenja dokaza	17
7. Izmjena optužnice	17
8. Odbijanje prihvatanja dokaza odbrane	17
III. ZAVRŠNE RIJEČI	17
a) Tužilaštvo BiH	17
b) Odbrana optuženog S.P.	19
V. STANDARDI OPŠTE OCJENE DOKAZA	22
i) Krivično djelo zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH – zakonska obilježja	24
ii) Činjenična i pravna utvrđenja koja se odnose na opšte elemente krivičnog djela zločini protiv čovječnosti	27
iii). Postojanje široko rasprostranjenog i sistematičnog napada	27
iiii) Cilj napada - civilno stanovništvo bošnjačke nacionalnosti šireg područja opštine Prijedor	35
a) Djelo u osnovi zločina – progon	38
VII NALAZI SUDA	41
VIII ODLUKA O KRIVIČNOPRAVNOJ SANKCIJI	49
IX. ODLUKA O TROŠKOVIMA I IMOVINSKOPRAVNI ZAHTJEV	51
Anex	51

Broj: S1 1 K 026570 17 Kri

Sarajevo, 24.06.2019. godine

U IME BOSNE I HERCEGOVINE!

Sud Bosne i Hercegovine, Odjel I za ratne zločine, u Vijeću sastavljenom od sudija Minke Kreho kao predsjednika Vijeća, te sudije Halila Lagumdžije i sudije Željke Marenčić kao članova Vijeća, uz sudjelovanje pravnog savjetnika - asistenta Samre Čardaković u svojstvu zapisničara, u krivičnom predmetu protiv optuženog S.P., zbog krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom a) KZ BiH, a sve u vezi sa odredbama člana 180. stav 1. i članom 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: KZ BiH), a povodom optužnice Tužilaštva Bosne i Hercegovine broj T20 0 KTRZ 0013420 17 od 10.11.2017. godine, koja je potvrđena 16.11.2017. godine, precizirana dana 14.03.2019. godine, nakon održanog javnog glavnog pretresa, na kojem je dijelom bila isključena javnost, u prisustvu tužioca Tužilaštva BiH, optuženog i njegovog branioca, donio je, a predsjednik Vijeća dana 24.06.2019. godine, javno objavio sljedeću:

P R E S U D A

Optuženi:

- 1. S.P.**, sin ... i majke ... rođ. ..., rođen ... godine u ..., opština ..., JMBG ..., nastanjen u ulici ..., opština ..., državljanin ..., po nacionalnosti ..., završena srednja škola, po zanimanju mesar, oženjen, otac četvoro djece, služio vojsku u Slavonskoj Požegi i Velikoj Gorici 1980/1981. godine, nema čin rezervnog vojnog starješnie, lošeg imovnog stanja, vodi se u vojnoj evidenciji u opštini ..., ne vodi se drugi krivični postupak

KRIV JE

što je,

U vrijeme ratnog stanja u Bosni i Hercegovini, u okviru širokog i sistematičnog napada vojske i policije Srpske Republike BiH, a potom Republike Srpske, usmjerenog protiv nesrpskog civilnog stanovništva na području opštine Prijedor, u vremenskom periodu od juna 1992. godine do septembra 1992. godine, znajući za takav napad i znajući da njegove radnje čine dio tog napada, S.P. u svojstvu pripadnika Volarske čete koja je bila u sastavu 6. Ljubijskog bataljona 43. Prijedorske motorizovane brigade Vojske Republike Srpske, suprotno pravilima međunarodnog prava, počinio progon civilnog stanovništva bošnjačke nacionalnosti zbog njihove nacionalne i vjerske pripadnosti i to ubistvom, tako što je:

1. U drugoj polovini mjeseca jula 1992. godine, nakon što su civili bošnjačke nacionalnosti M.Č., Đ.Č., F.Č., E.Č. i Š.Č. u predvečernjim satima dovedeni od strane pripadnika Vojske Republike Srpske na punkt u mjesto Rizvanoviće, Opština Prijedor koji je bio pod kontrolom pripadnika 6. Ljubijskog bataljona i zatvoreni u objekat koji se nalazio preko puta osnovne škole u Rizvanovićima, da bi narednog dana u ranim jutarnjim satima, S.P. i P.S. (umro) iste sproveli do kotline koja se nalazila u blizini pomenute škole i odmah potom su P.S. i S.P. pucajući iz vatrenog oružja lišili života civile M.Č., Đ.Č., F.Č., E.Č. i Š.Č., nakon čega je S.P. rekao: „zbog ovakvih je,, C...“ poginuo“ da bi 1998. godine prilikom ekshumacije u mjestu Rizvanovići bila pronađena i identifikovana tijela navedenih civila.

čime je,

počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom a), a sve u vezi sa članovima 29. i 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine

pa ga Vijeće Suda BiH za navedeno krivično djelo, na osnovu odredbe člana 285. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, uz primjenu članova 39., 40., 42. i 48. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine,

O S U Đ U J E

NA KAZNU ZATVORA U TRAJANJU OD 13 (TRINAEST) GODINA

Na osnovu odredbe iz člana 198. stav 3. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, oštećena A.S. se sa imovinsko-pravnim zahtjevom upućuje na parnicu.

O B R A Z L O Ž E N J E

I. UVOD

1. Optužnicom Tužilaštva Bosne i Hercegovine broj T20 0 KTRZ 0013420 17 od 10.11.2017. godine, koja je potvrđena dana 16.11.2017. godine, a precizirana dana 14.03.2019. godine optuženom S.P. stavljeno je na teret izvršenje krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) KZ BiH u vezi sa tačkom a), a sve u vezi sa članom 180. stav 1. KZ BiH i članom 29. KZ BiH.
2. Optuženi se dana 15.12.2017. godine izjasnilo da nije kriv za krivično djelo koje mu se stavlja na teret, nakon čega je glavni pretres počeo dana 08.02.2018. godine izlaganjem uvodnih riječi Tužilaštva, dok je odbrana zadržala pravo da u toj fazi postupka ne iznosi uvodne riječi.
3. Dana 14.03.2019. godine Tužilaštvo BiH je protiv optuženog S.P. dostavilo optužnicu izmjenjenu u pogledu činjeničnog sadržaja. Odbrana se nije protivila izmjenjeni optužnice, niti je imala svojih dokaza u odnosu na izvršene izmjene u toj optužnici.
4. Vijeće je nakon izvršenog uvida u izmjenjenu optužnicu utvrdilo da se u konkretnom slučaju radi o činjeničnom preciziranju optužnice u skladu sa članom 275. ZKP BiH, nakon što je tužilac uočio da do tada izvedeni dokazi ukazuju da se činjenično stanje izmjenilo, te da učinjene promjene ne narušavaju subjektivni i objektivni identitet prvobitne, od strane suda potvrđene optuženice, iz kojih razloga je Vijeće izmjenjenu optužnicu prihvatilo.
5. Glavni pretres je okončan 18.03.2019. godine, nakon čega je zakazan datum izricanja presude.
6. Prilikom odlučivanja o predmetnoj optužnici, Vijeće je obzirom na rezultat provedenih dokaza, preciziralo činjenični opis u izreci presude, pri tome vodeći računa da ne povrijedi objektivni identitet optuženice.

A. PROVEDENI DOKAZI

(a) Tužilaštvo BiH

7. U toku dokaznog postupka, kao svjedoci Tužilaštva BiH saslušani su: M.D., svjedoci sa mjerama zaštite S-1 i S-2, Đ.A., D.M., Lj.V., A.J., N.L., D.M.-1, M.Č.-1, A.D., B.Š., N.R. i A.S. Saslušan je i vještak medicinske struke dr. H.Ž., te je pročitana iskaz umrlog svjedoka S.Č.

8. Spisak materijalnih dokaza koje je tužilac prezentirao i uložio u spis dat je u prilogu ove presude koji čini njen sastavni dio.

(b) Odbrana optuženog

9. U toku dokaznog postupka na prijedlog odbrane optuženog S.P. saslušani su svjedoci S.Č.-1, O.Č., O-1, M.T., G.R., M.K., B.B., B.S., B.G., R.M., N.Č., B.K. i V.K., te i optuženi S.P. u svojstvu svjedoka.

10. Spisak materijalnih dokaza koje je odbrana prezentovala i uložila u spis dat je u prilogu ove presude i čine njen sastavni dio.

II. PROCESNE ODLUKE

1) Odluka o djelimičnom usvajanju prijedloga Tužilaštva za prihvatanje utvrđenih činjenica u postupcima pred MKSJ

11. Rješenjem broj S1 1 K 026570 17 Kri od 27.04.2018. godine, Vijeće je primjenom člana 4. Zakona o ustupanju predmeta¹ djelimično prihvatilo prijedlog Tužilaštva za prihvatanje utvrđenih činjenica broj T20 0 KTRZ 0013420 17 od 19.01.2018. godine, i to MKSJ u predmetima Tužilac protiv Duška Tadića (predmet br. IT-94-1, presuda od 07.05.1997. godine), Tužilac protiv Miroslava Kvočke i dr. (predmet br. IT-98-30/1, presuda od 02.11.2001. godine), Tužilac protiv Milomira Stakića (predmet br. IT-97-24-T, presuda od 31.07.2003. godine), Tužilac protiv Radoslava Brđanina (predmet br. IT-99-36-T, presuda od 01.09.2004. godine), Tužilac protiv Momčila Krajišnika (predmet br. IT-00-39-T, presuda od 27.09.2006. godine) prihvataju kao dokazane u opsegu i redosljedom kojim su nabrojane:

Činjenice utvrđene u presudom MKSJ protiv Krajišnik Momčila broj IT-00-39-T od 27.09.2006. godine

[...] smatra se da su oružanim sukobom zahvaćene cjelokupne teritorije sukobljenih strana ili teritorije pod kontrolom sukobljenih strana, bez obzira na to da li se na konkretnom prostoru koji se razmatra doista vodila neka borba. Vremenski, oružani sukob traje do opšteg zaključenja mira ili pronalaženja mirnog rješenja. [...] Žarište sukoba se kasnije preselilo na teritoriju Bosne i Hercegovine, a najkasnije u aprilu

¹ Zakon o ustupanju predmeta od strane MKSJ Tužilaštvu BiH i korištenju dokaza pribavljenih od strane MKSJ-a u postupcima pred sudovima u BiH;

1992. došlo je do oružanih borbi u vezi s tim što su i Bosna i Hercegovina i republika bosanskih Srba proglasile nezavisnost, a te borbe su se nastavile i nakon perioda na koji se odnosi Optužnica. (Paragraf 707)

3 U proljeće 1991. i SDS je, u saradnji s jugoslovenskim vlastima, počeo da naoružava i mobilizira srpsko stanovništvo u mnogim opštinama širom Bosne i Hercegovine. Oficiri JNA i MUP-a pomagali su članovima SDS-a u nabavci i raspodjeli oružja. (Paragraf 36)

5. Plebiscit je održan 9. i 10. novembra 1991. Iako su na plebiscitu mogli glasati pripadnici svih nacionalnih grupa, glasački listići su bili različitih boja, zavisno od nacionalne pripadnosti glasača. Malo je nesrba učestvovalo u plebiscitu. Skupština bosanskih Srba objavila je 21. novembra sljedeće rezultate: 99,9 procenata od 1.162.032 Srba koji su glasali i 99,1 procenata od 49.342 nesrba koji su glasali, glasali su za ostanak u Jugoslaviji. (Paragraf 73)

6. Također 21. novembra, Skupština bosanskih Srba usvojila je rezoluciju kojom daje punu podršku JNA u odbrani zajedničke države Jugoslavije i u provođenju mobilizacije srpskog naroda u Bosni i Hercegovini za popunu vojnih jedinica. U rezoluciji nadalje stoji: "Poziva se srpski narod i ostali narodi koji žele da očuvaju Jugoslaviju da se obavezno odazivaju na vojne pozive. (Paragraf 75)

7. Donesena je preporuka da se osnuju zasebne (srpske) skupštine opština na područjima gdje su Srbi u manjini. Skupština bosanskih Srba naglasila je da, usprkos tome, poslanici treba da nastave da rade u svojim (bosanskohercegovačkim) opštinskim skupštinama i organima "osim ako je (to) u suprotnosti sa zahtjevima očuvanja ravnopravnosti i interesa srpskog naroda (Paragraf 85)

8. Dana 19. ili 20. decembra 1991. dokument pod naslovom "Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovina u vanrednim okolnostima, Sarajevo, 19. decembar 1991." predložen je na sastanku na kojem su učestvovali visoki predstavnici SDS-a. Tekst dokumenta, u čijem zaglavlju stoji "Srpska demokratska stranka Bosne i Hercegovine – Glavni odbor" označen je kao strogo povjerljiv. Na posljednjoj strani dokumenta stoji "Krizni štab SDS". (Paragraf 86)

9. Dana 9. januara 1992. skupština bosanskih Srba jednoglasno je proglasila "Republiku srpskog naroda Bosne i Hercegovine": [...] na područjima srpskih autonomnih regija u oblasti i drugih srpskih etničkih cjelina u Bosni i Hercegovini, uključujući i područja na kojima je srpski narod ostao u manjini zbog genocida koji je nad njim izvršen u drugom svjetskom ratu, a na osnovu plebiscita održanog 9. i 10. novembra 1991. godine na kome se srpski narod izjasnio za ostanak u zajedničkoj državi Jugoslaviji. Skupština je dodala sljedeće: "Teritorijalno razgraničenje sa političkim zajednicama drugih naroda Bosne i Hercegovine, kao i razrješenje drugih međusobnih prava i obaveza, izvršiće se mirnim putem i dogovorno". Deklaracija se trebala provesti u slučaju da nezavisnost Bosne i Hercegovine prizna međunarodna zajednica. Usprkos tome, naoružavanje srpskog stanovništva vršeno uz podršku SDS-

a u istom periodu ukazuje na to da se rukovodstvo bosanskih Srba istovremeno pripremalo za drugi pravac djelovanja. (Paragraf 103)

11. U povjerljivom dokumentu "organa Republike Srpska Bosna i Hercegovina", koji prema kontekstu potiče iz januara ili početka februara 1992., upućenom načelniku Generalštaba JNA u Beogradu i komandantima 2. i 4. vojne oblasti (koje su obuhvatale Bosnu i Hercegovinu i manja područja Hrvatske), govori se da je skupština bosanskih Srba odlučila da "institucionalizuje" situaciju u kojoj bi "srpske teritorije" Bosne i Hercegovine ostale u saveznoj Jugoslaviji. U dokumentu se navodi da to treba uraditi mirnim putem, ali dalje u tekstu kaže se da organi republike bosanskih Srba uskoro treba da uspostave punu kontrolu nad tim srpskim teritorijama, pa se tim u vezi traže razne vrste pomoći od JNA. [...] "organi" su zatražili podršku JNA u preuzimanju kontrole nad "srpskim teritorijama u BiH koje ostaju u sastavu Jugoslavije". [...] (Paragraf 109)

Činjenice utvrđene u presudama MKSJ protiv Stakić Milomira broj IT-97-24-T od 31.07.2003. godine

12. Na osnovu rezultata izbora održanih 18. novembra 1990. godine, SDA, SDS i HDZ osvojili su 90 mjesta u Skupštini opštine: SDA 30 mjesta, SDS 28 mjesta, a HDZ dva mjesta. Preostalih 30 mjesta dobili su Savez komunista – Socijalistička demokratska partija (kasnije samo pod nazivom "Socijaldemokratska partija"), Savez reformskih snaga Jugoslavije, Demokratski socijalistički savez i Demokratski savez.³⁴ U skladu s predizbornim međustranačkim dogovorom, SDA i SDS su glasale istovjetno i međusobno podržale kandidature za šest ključnih funkcija u opštini Prijedor. Dana 4. januara 1991., za predsjednika Skupštine opštine Prijedor izabran je profesor Muhamed Čehajić iz SDA, a za potpredsjednika Skupštine izabran je dr. Milomir Stakić. Milan Kovačević (SDS) postao je predsjednik Izvršnog odbora Skupštine. Dušan Baltić (SDS) izabran je za sekretara Skupštine opštine. (Paragraf 49)

12. Prema službenim rezultatima popisa stanovništva u Bosni i Hercegovini (31. mart - 1. april 1991.), opština Prijedor imala je 112.543 stanovnika: 49.351 (odnosno 43,9%) ispitanik u popisu stanovništva izjasnio se kao Musliman, 47.581 (42,3%) izjasnio se kao Srbin, 6.459 (5,7%) ih se izjasnilo kao Jugoslaveni, 6.316 (5,6%) kao Hrvati a 2.836 (2,5%) ispitanika kao "ostali".³⁸ Popis je po prvi put pokazao da su bosanski Muslimani najveća etnička grupa u opštini Prijedor. Kada su objavljeni rezultati popisa stanovništva, prijedorski Opštinski odbor SDS-a obratio se Republičkom sekretarijatu za statistiku s molbom da se u toj opštini popis stanovništva ponovi. Na tu molbu nije odgovoreno. Srbi su smatrali demografsku premoć muslimanskog stanovništva izazovom i ona je postala jedno od središnjih pitanja u političkom životu opštine 1991. i 1992. Godine. (Paragraf 51)

3. Dana 2. decembra 1991. godine, predsjednik prijedorskog Opštinskog odbora SDS-a Simo Mišković, sumirajući rezultate plebiscita na sastanku Odbora, predložio je dvije

opcije za budućnost: "Rezultati plebiscita su pokazali da 60% biračkog tijela čini srpski narod. To otvara dvije mogućnosti:

1) ponovni izbori na nivou opštine ili

2) rušenje vlasti i stvaranje samostalnih organa. Kasnije će se odlučiti koja će se mogućnost iskoristiti." (Paragraf 58)

16. Na sastanku Opštinskog odbora SDS-a Prijedor 27. decembra 1991. godine prihvaćena je druga opcija. Simo Mišković je na sastanku pročitao "Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima", koje je Glavni odbor SDS-a u Bosni i Hercegovini usvojio 19. decembra 1991. godine. (Paragraf 59)

16. Uputstvo u okviru svake od varijanti predviđa dvije faze u formiranju srpskih organa vlasti, skupština, izvršnih odbora, upravnih organa, sudova, stanica javne bezbjednosti, itd. Te srpskih kriznih štabova u opštinama BiH.57 Nakon čitanja uputstva, Opštinski odbor SDS-a Prijedor raspravljao je o osnovama buduće organizacije opštinskih kriznih štabova i 7. Januara 1992. usvojio odluku o osnivanju Skupštine srpskog naroda opštine Prijedor. (Paragraf 60)

17. Na sjednici održanoj 7. januara 1992., dva dana prije proglašenja Republike srpskog naroda Bosne i Hercegovine, srpski odbornici u Skupštini opštine Prijedor i predsjednici mjesnih opštinskih odbora SDS-a sproveli su gorepomenutu odluku i proglasili Skupštinu srpskog naroda opštine Prijedor. Odlučeno je da će u Skupštini biti 69 odbornika, 28 Srba iz Skupštine opštine Prijedor i 41 predsjednik mjesnih odbora SDS-a. Za predsjednika te Skupštine izabran je Milomir Stakić. (Paragraf 61)

20. Deset dana kasnije, 17. januara 1992., Skupština srpskog naroda opštine Prijedor jednoglasno je donijela odluku o pripajanju ARK-u. U odluci koju je potpisao predsjednik Skupštine, dr. Milomir Stakić, Skupština prihvata "pripajanje Srpskih teritorija opštine Prijedor Autonomnoj regiji Bosanska krajina". (Paragraf 62)

21. Na sastanku Opštinskog odbora SDS-a Prijedor održanom 17. februara 1992. godine, u očekivanju odcjepljenja Bosne i Hercegovine od Jugoslavije i stvaranja zasebne srpske države na srpskim nacionalnim teritorijama, Simo Mišković je prisutne izvijestio da je vrijeme da SDS pređe na "drugi stepen" varijante B uputstva za "Varijantu A-B".(Paragraf 63)

22. [...] 23. aprila 1992., prijedorski opštinski odbor SDS-a odlučio je, između ostalog, pojačati Krizni štab i potčiniti Kriznom štabu "sve jedinice i rukovodni kadar", kao i to "da se odmah počne raditi na preuzimanju vlasti bez obzira na koordinaciju sa JNA".(Paragraf 65)

23. Do kraja aprila 1992., u opštini je osnovano više tajnih srpskih policijskih stanica i više od 1.500 naoružanih ljudi bilo je spremno da učestvuje u preuzimanju vlasti. (Paragraf 66)

24. Dana 29. aprila 1992., kako na sastanku koji je dr. Stakić sazvaio u kasarni JNA u Prijedoru, tako i na skupu u Čirkin Polju, postignut je konačni dogovor između onih koji su bili voljni da učestvuju, konkretno policije i naoružanih Srba, da će te noći u Prijedoru biti sprovedeno preuzimanje vlasti. To je bio čin koji je pokrenuo čitavu lavinu događaja i prvi u nizu dogovora koji su bili potrebni da se postigne zajednički cilj. Nije bio nužan formalni sporazum, a svi učesnici su znali kamo vodi odluka o preuzimanju vlasti. (Paragraf 472)

27. Naposljetku, rano ujutro 30. aprila 1992., SDS je definitivno preuzeo vlast u Prijedoru. Središnje vlasti zamjenjene su članovima SDS-a ili kadrovima lojalnim SDS-u. [...] (Paragraf 76)

28. [...] Nakon preuzimanja vlasti, dr. Stakić i drugi lideri SDS-a preuzeli su ključne funkcije u opštinskoj vlasti, a legalno izabrani muslimanski i hrvatski političari su prisilno smijenjeni. Drugi vodeći članovi SDS-a postavljeni su na strateška mjesta po čitavoj opštini. Simo Drljača je postao načelnik policije. (Paragraf 473)

31. Dana 16. aprila 1992., Ministarstvo narodne odbrane Srpske Republike Bosne i Hercegovine proglasilo je stanje neposredne ratne opasnosti i naredilo opštu javnu mobilizaciju TO-a na cijeloj teritoriji Republike. Međutim, Sekretarijat za narodnu odbranu ARK-a tek je 4. maja 1992. izvršio to naređenje i naredio da se izvrši "opšta, javna mobilizacija na cjelokupnoj teritoriji ARK-a." (Paragraf 109)

32. Savjet za narodnu odbranu opštine Prijedor je 5. maja 1992. održao svoju drugu sjednicu na kojoj je raspravljao o nekoliko pitanja u vezi s mobilizacijom u opštini. Savjet je zaključio da Opštinski sekretarijat za narodnu odbranu Slavka Budimira treba izvršiti popunu TO-a i 343. motorizovane brigade u skladu sa zahtjevima komandanata ovih jedinica. Zaključeno je da se naređenje za mobilizaciju ARK-a izvrši prema posebnom planu putem poziva Sekretarijata za narodnu odbranu. (Paragraf 110)

33. U nedjeljama nakon preuzimanja vlasti, srpske vlasti u Prijedoru radile su na tome da vojnim sredstvima ojačaju svoj položaj u skladu s odlukama koje su donijete na nivou Republike i ARK-a. Skupština srpskog naroda Bosne i Hercegovine formirala je od jedinica bivše JNA 12. maja 1992. srpsku vojsku pod komandom generalpotpukovnika Ratka Mladića. Istoga dana, Skupština je usvojila odluku o potčinjavanju TO-a srpskoj vojsci. Te odluke imale su za posljedicu da je, na svojoj četvrtoj sjednici 15. maja 1992., Savjet za narodnu odbranu usvojio zaključke da treba pristupiti transformaciji "jednog i drugog štaba teritorijalne odbrane i formirati jedinstvenu komandu koja će preuzeti brigu oko rukovođenja i komandovanja nad svim jedinicama koje su formirane na području Opštine." (Paragraf 113)

35. Krizni štab je formalno osnovan 20. maja 1992. kada je Skupština opštine usvojila "Odluku o organizaciji i radu kriznog štaba opštine Prijedor. [...] (Paragraf 89)

36. Dana 22. maja 1992. Krizni štab je, "polazeći od konkretne situacije i uslova", usvojio "Odluku o izvršenju mobilizacije na području opštine Prijedor".¹⁷⁵ U toj odluci se kaže da su svi vojni obveznici raspoređeni u devet ratnih jedinica, uključujući 343. motorizovanu brigadu, dužni odmah se javiti na dužnost, a za neodazivanje "snosiće se odgovornost utvrđena zakonom". (Paragraf 112)

37. Na osnovu odluka Skupštine srpskog naroda Bosne i Hercegovine i zaključaka Savjeta za narodnu odbranu, Krizni štab je, s priličnim zakašnjenjem, 29. maja 1992. usvojio sljedeći zaključak: Formiranjem Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine prestaje potreba za postojanjem Srpske TO koja ulazi u sastav i pod komandu Regije. Osim toga, Krizni štab je usvojio odluku da se komandant Srpskog TO-a Prijedor, major Kuruzović, stavlja pod komandu komande Regije. U svom svjedočenju pred Pretresnim vijećem, major Kuruzović je potvrdio da je ovo restrukturiranje značilo da je svih 1.000-2.000 ljudi iz TO-a stavljeno pod komandu komandanta 343. motorizovane brigade, pukovnika Arsića. (Paragraf 115)

42. Propagandna kampanja pridonijela je polarizaciji stanovništva Prijedora po nacionalnoj osnovi i stvorila atmosferu straha. [...] (Paragraf 476)

45. [...] Napadi su se, kao takvi, dešavali širom opštine Prijedor, i to prvo u Hambarinama i Kozarcu, a zatim su se proširili na cijelo područje Brda. Pored toga, hiljade građana opštine Prijedor prošle su kroz barem jedan od tri glavna zatočenička logora, Omarsku, Keraterm i Trnopolje, koji su osnovani u Omarskoj, Prijedoru, odnosno Trnopolju. (Paragraf 630)

47. Nakon preuzimanja vlasti u Prijedoru 30. aprila 1992. godine, u skoro svim selima u opštini počelo je postavljanje kontrolnih punktova. Dva takva kontrolna punkta postavljena su na prilazu Hambarinama, gdje su živjeli pretežno Muslimani. U selu su uspostavljene i patrole čiji je zadatak bio da upozore mještane na moguće napade i daju im vremena dapobjegnu do obližnje šume. (Paragraf 129)

50 Otprilike u 19:00 sati 22. maja 1992. došlo je do pucnjave na jednom od muslimanskih kontrolnih punktova na autobuskoj stanici Polje nadomak Hambarina. [...] (Paragraf 130)

51. Kasnije te večeri izdat je ultimatum stanovnicima Hambarina. [...] (Paragraf 131)

52. Uslovi ultimatumu nisu ispunjeni. Zbog toga je sutradan oko podne počelo granatiranje Hambarina. Granatiranje je vršeno iz tri pravca, sa područja Karana na sjeverozapadu, s područja Urija i s područja Topića brda. [...] Granatiranje Hambarina trajalo je otprilike do 15:00 sati. [...] (Paragraf 132)

53. Nakon toga su iz pravca Prijedora krenula dva do tri tenka iza kojih je išla pješadija. TO je pokušala odbraniti selo, ali su seljani morali da prebjegnu u druga sela ili u šumu Kurevo kako bi izbjegli granatiranje. Iz Hambarina je zbog napada u kojem su srpski vojnici ubijali, silovali žene i palili kuće izbjeglo oko 400 ljudi, mahom žena, djece i starijih osoba. Stoga je na šumu Kurevo usredsređena vojna operacija. (Paragraf 133)

54. Nakon napada na Hambarine izdat je i ultimatum za Kozarac. U njemu se zahtijevalo da se preda oružje TO-a i policije. Ultimatum je preko Radio Prijedora objavio Radmilo Zeljaja, prijeteci da će srušiti Kozarac sa zemljom ukoliko stanovništvo ne ispuni zahtjeve. Nakon izdavanja ultimatumu uslijedili su pregovori između muslimanske i srpske strane, koji su bili neuspješni. Stojan Župljanin, koji je predvodio srpsku delegaciju, rekao je da će, ukoliko se ne ispune njegovi uslovi, vojska silom zauzeti Kozarac. Počev od 21. Maja 1992. Stanovnici Kozarca srpske nacionalnosti počeli su napuštati mjesto. Kozarac je potom opkoljen, a telefonske veze su prekinute. U noći između 22. i 23. maja 1992. čule su se detonacije iz pravca Prijedora i vidio se plamen u Hambarinama. (Paragraf 141)

56. [...] Napad je trajao sve do 26. maja 1992. kada je izdana naredba da svi moraju da napuste područje Kozarca. Tog dana se u Kozarcu predao veliki broj ljudi. [...] (Paragraf 143)

58. Srpske vlasti su incidente u Hambarinama i Kozarcu iskoristile kao izgovor za započinjanje sveobuhvatnog oružanog sukoba u toj opštini, usmjerenog protiv civilnog stanovništva i nesrpskih paravojnih snaga. To je bio povod koji je Srbima omogućio da upotrebe nadmoćnu vojnu silu kojom su raspolagali kako bi postigli prva dva strateška cilja srpskog naroda. (Paragraf 158)

59. Bišćani su selo i mjesna zajednica koja se sastojala od sljedećih zaselaka: Mrkalji, Hegići, Ravine, Duratovići, Kadići, Alagići i Čemernica. Srpske snage su ovo selo napale 20. jula 1992. [...] (Paragraf 256)

60. Negdje u junu ili julu 1992., ne može se sjetiti tačnog datuma, počelo je granatiranje Rizvanovića (Paragraf 831)

81. [...] već u maju 1992. bile uništene dvije džamije. [...] (Paragraf 298)

82. [...] katolička crkva u Prijedoru dignuta u vazduh 28. augusta 1992. u ranim jutarnjim satima. (Paragraf 304)

Činjenice utvrđene u presudama MKSJ protiv Brđanin Radoslava broj IT-99-36 od 01.09.2004. godine i broj IT-99-36-A od 03.04.2007. godine

14. [...] Skupština srpskog naroda u BiH izglasala je 11. decembra 1991. preporuku za osnivanje posebnih srpskih opština. Otvoreno proklamovani cilj ove odluke bio je "razvaljivanje postojećih opština gdje Srbi nisu u većini. (Paragraf 68)

15. Glavni odbor SDS-a objavio je 19. decembra 1991. dokument pod naslovom "Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima" (dalje u tekstu: Uputstvo s varijantom A i B). To uputstvo propisuje na koji način će biti provedene određene utvrđene aktivnosti u svim opštinama u kojima žive Srbi, a u suštini se radi o nacrtu za preuzimanje vlasti od

strane bosanskih Srba u opštinama u kojima oni predstavljaju većinu stanovništva (dalje u tekstu: Varijanta A) i opštinama gdje su u manjini (dalje u tekstu: Varijanta B). Formulirani cilj Uputstva s varijantom A i B bio je "provođenje plebiscitarne odluke kojom se srpski narod u Bosni i Hercegovini opredijelio da živi u jedinstvenoj državi" i "povećanje obilnosti i spremnosti za odbranu interesa srpskog naroda". (Paragraf 69)

46. [...] Između maja i jula 1992. područja i sela u kojima su pretežno živjeli bosanski Muslimani i bosanski Hrvati – Hambarine, Kozarac, Kamičani, Biščani, Čarakovo, Briševo i Ljubija – napala je vojska bosanskih Srba u sadejstvu s policijom i paravojnim grupama. [...] Napadi su izvođeni jakim granatiranjem iz teškog naoružanja. Ciljane su i neselektivno granatirane kuće u muslimanskim selima i naseljima, što je dovelo do znatnih razaranja i civilnih žrtava. Mnogi preživjeli bježali su iz sela i sklanjali se u obližnje šume.

Nakon granatiranja u sela su ulazili naoružani vojnici, pljačkali i palili kuće, te protjerivali ili ubijali neke od seljana koji su ostali u selima. [...] (Paragraf 104)

49. Već i prije izbijanja oružanog sukoba u BiH bosanski Muslimani i bosanski Hrvati koji su živjeli u Bosanskoj krajini osjećali su se sve manje bezbjedni i počeli su konvojima napuštati tu regiju. S daljim razvojem događaja u Bosanskoj krajini, vlasti bosanskih Srba počele su od proljeća 1992. na cijeloj teritoriji Krajine provoditi aktivnu i sistematsku represiju i protjerivanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. [...] (Paragraf 116)

62. U ranim jutarnjim satima 24. jula 1992. vojska bosanskih Srba je napala Briševo. Minobacačke granate su padale na kuće, a mještani su se skrivali u podrumima. Granatiranje se nastavilo tokom dana, a sljedećeg dana artiljeriji se pridružila pješadija. uveče 25. jula 1992. pješadija vojske bosanskih Srba ušla je u Briševo [...] (Paragraf 412)

65. [...] snage bosanskih Srba sredinom 1992. razorile sela u opštini Prijedor u kojima su živjeli bosanski Muslimani - Biščane, Kozarušu, Kamičane, Kevljane, Rakovčane, Čarakovo i Rizvanoviće. Kuće su opljačkane i zapaljane. Pripadnici VRS-a su na kamione tovarili stvari koje su pripadale vlasnicima nesrbima. (Paragraf 625)

66. [...] Dana 23. jula 1992. tenkovi vojske bosanskih Srba napali su Čarakovo, poslije nekoliko zahtjeva mještanima da predaju oružje koje su zadužili [...] (Paragraf 410)

68. [...] počevši od 25. maja 1992., civile, bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, pripadnici policije i vojske bosanskih Srba, držali u zatočenju u nekoliko logora - Omarska, Keraterm, Trnopolje, u domu mjesne zajednice Miska Glava, na fudbalskom stadionu u Ljubiji, te u zgradi SUP-a i kasarni u Prijedoru - sve do septembra 1992. godine. (Paragraf 836)

77. [...] Snage bosanskih Srba vršile su napade, između ostalog, i u Prijedoru, Sanskom Mostu, Bosanskom Novom, Ključu, Tesliću i Kotor- Varoši. Konkretna svrha

tih vojnih operacija bila je istjerivanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. [...]
(Paragraf 549)

Činjenice utvrđene u presudom MKSJ protiv Tadić Duška broj IT-94-1-T od 07.05.1997. godine

40. Nakon svog osnivanja u maju 1992, Krizni štab opštine Prijedor provodio je ove restriktivne mjere protiv ne-Srba, koji su otpušteni s posla, kojima je uskraćivana potrebna dokumentacija i čijoj djeci nije dozvoljeno da pohađaju osnovnu i srednju školu. Ne-Srbi više nisu ispunjavali uslove za rukovodeća mjesta i konačno su morali otići skoro sa svih mjesta. Optuživanje i propaganda protiv Muslimana i Hrvata, uključujući i uvrede na nacionalnoj osnovi, mogli su se čuti na radiju, a ne-Srbima nije dozvoljavano da putuju izvan opštine. (Paragraf 150)

Činjenice utvrđene u presudama MKSJ protiv Kvočka Miroslava i dr. broj IT-98-30/1 od 02.11.2001. godine

25. Dana 30. aprila 1992. SDS je uz pomoć policije i vojnih snaga preuzeo kontrolu nad Prijedorom. Vojnici JNA zauzeli su sve značajne institucije u gradu i proglasili svoju namjeru da preimenuju ovu opštinu u "Srpsku opštinu Prijedor". Osnovan je lokalni krizni štab koji je upravljao tim područjem i provodio odluke centralnog kriznog štaba ARK-a sa sjedištem u Banjoj Luci. Odmah su počela zlostavljanja ne-Srba. (Paragraf 12)

2) Protek roka od trideset (30) dana - član 251. stav 2. ZKP BiH

12. Odredba člana 251. stav 2. ZKP BiH predviđa: „Glavni pretres koji je odgođen mora ponovo početi ako se izmjeni sastav vijeća ili ako je odgađanje trajalo duže do 30 dana, ali uz saglasnost stranaka i branioca vijeće može odlučiti da se u ovakvom slučaju svjedoci i vještaci ne saslušavaju ponovo i da se ne vrši novi uviđaj, nego da se koriste iskazi svjedoka i vještaka dati na ranijem glavnom pretresu, odnosno da se koristi zapisnik o uviđaju“.

13. Kako je između glavnih pretresa održanih 08.02.2018. i 15.03.2018. godine, zatim 16.04.2018. i 17.05.2018. godine, te 09.07.2018. godine i 27.08.2018. godine proteklo više od trideset dana primjenom navedene zakonske odredbe, Vijeće je uz prethodno saslušanje i saglasnost stranaka u postupku i branioca, odlučilo da se ranije izvedeni dokazi neće ponovo izvoditi, već da se postupak nastavi i koriste izvedeni dokazi sa ranijih glavnih pretresa. Naime, kada je god odgađanje pretresa trajalo duže od 30 dana, Tužilaštvo, optuženi i njegov branilac su dali saglasnost u smislu citirane zakonske odredbe, tako da se pretres nakon prezentovanja izvedenih dokaza nastavljao bez ponovnog saslušanja svjedoka i vještaka, uz korištenje njihovih iskaza sa ranijih pretresa.

3) Izuzetak od neposrednog izvođenja dokaza – prihvatanje čitanja iskaza svjedoka u skladu sa članom 273. stav 2. ZKP BiH

14. Vijeće je na glavnom pretresu održanom dana 18.06.2018. godine, prihvatilo prijedlog Tužilaštva BiH da se na osnovu odredbe člana 273. stav 2. ZKP BiH pročita zapisnik sa iskazom svjedoka S.Č. koje je dao u istražnoj fazi postupka, nakon što je utvrdilo da postoje razlozi predviđeni članom 273. stav 2. ZKP BiH.

15. Član 273. stav 2 ZKP BiH glasi: *"Zapisnici o iskazima datim u istrazi mogu se po odluci sudije odnosno vijeća pročitati i koristiti kao dokaz na glavnom pretresu samo u slučaju ako su ispitane osobe umrle, duševno oboljele, ili se ne mogu pronaći, ili je njihov dolazak pred Sud nemoguć, ili je znatno otežan iz važnih razloga"*.

16. Tužilaštvo je na glavnom pretresu uložilo dokaz – Izvod iz matične knjige umrlih² i Izjave svjedoka date u istrazi³ pa imajući u vidu da su ispunjeni zakonski uslovi izjava svjedoka je pročitane, a odbrana optuženog S.P. na ulaganje istih nije imala prigovora.

4) Odluka o isključenju javnosti

17. Vijeće je po službenoj dužnosti, a nakon saslušanja stranaka, isključilo javnost sa pojedinih dijelova glavnog pretresa primjenom člana 237. ZKP BiH koji propisuje da "Odluku o isključenju javnosti donosi sudija, odnosno vijeće rješenjem koje mora biti obrazloženo i javno objavljeno".

18. Isključenje javnosti opravdali su razlozi zaštite interesa svjedoka, kako zahtjeva član 235. ZKP BiH, a uslijedili su na nastavcima glavnog pretresa koji su održani dana 09.07.2018. godine i 22.10.2018. godine.

19. Tako je Vijeće isključilo javnost sa glavnog pretresa održanog dana 09.07.2018. godine, na prijedlog Tužioca tokom odlučivanja o dodjeli mjera zaštite za svjedoka S-2, kada je uz saglasnost odbrane, a vodeći računa o interesima svjedoka, našlo cjelishodnim i opravdanim da u skladu sa odredbom člana 236. ZKP BiH, isključi javnost sa dijela pretresa na kojem se raspravljalo o procesnom statusu svjedoka.

20. Na istom nastavku glavnog pretresa, prilikom saslušanja svjedoka S-2 nakratko je isključena javnost kako bi se razjasnila određena pitanja bitna za predmet optužbe, a imajući u vidu da bi svjedok svojim odgovorima na javnom dijelu sjednice saopštio informacije iz kojih bi se mogao naslutiti njegov identitet.

² T-2 Izvod iz matične knjige umrlih na ime S.Č. (umro ... godine) od 24.05.2018. godine

³ T-3 Zapisnik o saslušanju svjedoka S.Č., sačinjen od strane Državne agencije za istragu i zaštitu, broj 16-06/1-04-1-654/17 od 30.05.2017. godine

21. I na nastavku glavnog pretresa održanom 22.10.2018. godine, po prijedlogu odbrane, a uz saglasnost Tužilaštva, Vijeće je, u skladu sa članom 236. ZKP BiH isključilo javnost kako bi saslušalo svjedoka povodom zahtjeva za određivanje mjera zaštite.

22. U navedenim slučajevima, radilo se o kratkotrajnim isključenjima javnosti tokom kojeg su stranke iznosile razloge zbog kojih traže određivanje mjera zaštite, a suprotne strane se izjašnjavale povodom prijedloga.

23. Imajući u vidu da uvijek nije moguće predvidjeti i potpuno kontrolisati dinamiku izjašnjenja o pravnim i činjeničnim pitanjima čiji sadržaj bi dospijećem u javnost mogao izazvati štetne posljedice po prava i interese zaštićenih svjedoka i na taj način imati negativnog uticaja na sam tok postupka, Vijeće je odlučilo da isključi javnost sa dijelova glavnog pretresa prilikom rasprave o pitanjima koje se tiču mjera zaštite u skladu sa datim okolnostima, te u opravdanim slučajevima tokom davanja iskaza svjedoka.

5) Mjere zaštite za svjedoke

24. Rješenjem sudije za prethodni postupak broj S1 1 K 0026570 17 Krn 2 od 27.10.2017. godine određene su mjere zaštite proglašenjem tajnim svih ličnih podataka i pseudonim svjedoku S1, pod kojim se ovaj svjedok dao iskaz na nastavku glavnog pretresa održanom dana 15.03.2018. godine.

25. Na obrazloženi prijedlog Tužioca, na glavnom pretresu koji je održan 09.07.2018. godine i nakon saslušanja svjedoka, a uz saglasnost odbrane, Vijeće je odredilo mjere zaštite i to pseudonim S-2 i dodatno da lični podaci ovog svjedoka ostaju povjerljivi 30 (trideset) godina nakon što odluka postane pravosnažna. Vijeće je ove mjere odredilo nakon što je svjedok izrazio strah da će njegova sigurnost i sigurnost članova njegove porodice biti ugrožena ako svjedoči javno pod punim imenom i prezimenom (član 3. stav i član 12. stav 1. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka).

26. Vijeće je i na nastavku glavnog pretresa održanog dana 22.10.2018. godine, na prijedlog odbrane i uz saglasnost Tužilaštva, a po saslušanju svjedoka, odredilo mjeru zaštite svjedoku odbrane. U skladu sa članom 3. i članom 12. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, Vijeće je svjedoku odredilo pseudonim O-1 i da lični podaci ovog svjedoka ostaju povjerljivi 15 (petnaest) godina od pravosnažnosti presude, te zabranu objavljivanja u sredstvima javnog informisanja i elektronskim medijima fotografija sa likom svjedoka, te iznošenje u javnosti sadržaja iskaza ovog svjedoka.

27. Sud je tokom cijelog postupka vodio računa da se u svrhu zaštite identiteta svjedoka ne pomene bilo koji podatak koji ga identifikuje, tako da se sa istim ciljem u presudi svjedoci S-2, O-1 kao i svjedok S-1 kome su mjere zaštite određene u fazi

istrage rješenjem ovog Suda S1 1 K 026570 17 Krn 2 od 27.10.2017. godine ne pominju pod punim imenom i prezimenom, već pod dodjeljenim pseudonimom. Svi podaci o ovim svjedocima se nalaze u povjerljivom dijelu spisa i pod posebnom su zaštitom.

6. Izmjena redoslijeda izvođenja dokaza

28. Dana 14.01.2019. godine, u interesu ekonomičnosti postupka, a u skladu sa odredbom člana 261. ZKP BiH došlo je do izmjene redoslijeda izvođenja dokaza. S obzirom da na pomenutom ročištu nisu pristupili pozvani svjedoci odbrane, Vijeće je donijelo odluku da se izmjeni redoslijed izvođenja dokaza i da se iz tog razloga pređe na ulaganje materijalnih dokaza odbrane.

7. Izmjena optužnice

29. Nakon završetka dokaznog postupka, Sud je dana 14.03.2019. godine zaprimio izmjenjenu optužnicu Tužilaštva BiH broj T20 0 KTRZ 0013420 17 od 14.03.2019. godine, u odnosu na koju se branilac na ročištu održanom dana 18.03.2019. godine izričito izjasnio da nema dokaznih prijedloga.

30. Vijeće je nakon izvršenog uvida u izmjenjenu optužnicu utvrdilo da se u konkrentom slučaju radi o činjeničnom preciziranju optužnice u skladu sa članom 275. ZKP BiH, iz kojih razloga je Vijeće izmjenjenu optužnicu prihvatilo.

8. Odbijanje prihvatanja dokaza odbrane

31. Na nastavku glavnog pretresa održanog dana 04.03.2019. godine Sud je odbio prijedlog odbrane da se kao dodatni dokaz uloži optužnica koju je predložila odbrana na okolnosti osporavanja kredibiliteta svjedoka Đ.A.

32. Vijeće nalazi da optužnica ne predstavlja dokument koji je podoban za prihvatanje kao dokaz u skladu sa odredbama Zakona o krivičnom postupku, te da je odbrana na okolnosti pobijanja kredibiliteta svjedoka Đ.A. i dokazivanja njegovog statusa optuženog imala mogućnost ulaganja drugih materijalnih dokaza.

III. ZAVRŠNE RIJEČI

a) Tužilaštvo BiH

33. U završnoj riječi Tužilaštvo BiH je predložilo da Sud optuženog S.P. oglasi krivim i kazni u skladu sa zakonom, te se ukratko osvrnulo na izvedene dokaze u odnosu na pojedina bitna obilježja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH.

34. Naime, Tužilaštvo smatra da su brojni uloženi materijalni dokazi kao i saslušani svjedoci potvrdili postojanje prvog opštog elementa predmetnog krivičnog djela, odnosno postojanje politike u čijem cilju je napad učinjen. Djelovanje policije i vojske Srpske republike BiH na području opštine Prijedor u inkriminisanom periodu, odnosno sprovođenje organizovane politike koja je postojala na višem nivou, a koju je utvrđivala Skupština srpskog naroda BiH, kako Tužilaštvo navodi, potvrđena je izvedenim dokazima optužbe, a potkrijepljena je činjenicama koje su prihvaćene kao utvrđene u ovom predmetu.

35. Nadalje, pripadnost optuženog S.P. tzv. Volarskoj četi u sklopu Ljubinskog bataljona 43. Prijedorske motorizovane brigade VRS proizilazi iz uložениh dokaza Tužilaštva, a što su potvrdili i saslušani svjedoci S1, Lj.V., Đ.A., N.R., D.M.-1, G.R. i M.T. Tužilaštvo dalje ističe da je jedinica kojoj je pripadao optuženi sa ostalim jedinicama 43. Prijedorske motorizovane brigade učestvovala i u pomenutim napadima na civilno stanovništvo sela Hambarine, Rizvanovići, Bišćani, Čarakovo, te da je optuženi bio svjesan da su njegove radnje dio tog napada usmjerenog isključivo prema civilima nesrpske nacionalnosti i to isključivo zbog njihove nacionalne i vjerske pripadnosti. Širok i sistematičan napad u inkriminisanom periodu je dio unaprijed osmišljenog progona stanovništva isključivo nesrpske nacionalnosti koji plan je optuženi prihvatio i učestvovao u tom planu, potvrdivši to svojim inkriminisanim radnjama.

36. Konačno, Tužilaštvo smatra da su izvedeni dokazi optužbe potvrdili da lica nesrpske nacionalnosti koja su u inkriminisanom periodu živjeli na području opštine Prijedor, a koja je bila pod kontrolom vojske i policije Srpske republike BiH, nisu pružali niti su mogli pružati bilo kakav otpor, a koji bi eventualno mogao biti osnov za negativan odnos prema njima. S tim u vezi Tužilaštvo smatra da je njihova nacionalna i vjerska pripadnost jedini razlog zbog kojeg je optuženi poduzimao inkriminisane radnje. Da su oštećeni odnosno žrtve civili, proizilazi iz uložениh materijalnih dokaza Tužilaštva, kao i iz iskaza saslušanih svjedoka i to S1, S2, Đ.A., Lj.V., D.M., A.J., M.Č.-1 i drugih.

37. U odnosu na konkretne radnje optuženja koje se optuženom stavljaju na teret, da je pucajući iz vatrenog oružja lišio života civile M.Č., Đ.Č., F.Č., E.Č. i Š.Č., Tužilaštvo prvenstveno zasniva na iskazu svjedoka S-1, koji je detaljno opisao kritični događaj. Iskaz svjedoka S-1, kako Tužilaštvo navodi, potvrđuju i svjedoci S-2 i Đ.A. koji su sa svjedokom S-1 išli po naređenju R.B. otišli do u Hambarine jer su dobili informaciju da se tamo nalazi naoružana grupa ljudi koji se kriju, a civili im nose hranu. Svjedok S-1 je dalje opisao da su naprijed navedeni civili dovedeni i zatvoreni u ostavu koja se nalazila preko puta škole na punktu Rizvanovići, te da sutradan ujutru primjetio optuženog S.P. i P.S. (umro) kako odovode te civile sa uperenim puškama u njih, te da su se nakon par minuta začuli rafali. Svjedok dalje navodi da je otišao da vidi šta se

dešava i da je vidio da je njih pet ležalo potrbuške i dok je svjedok došao oni su bili poubijani. Iskaz svjedoka S-1 su potvrdili i drugi saslušani svjedoci, prvenstveno svjedoci S-2 i Đ.A. koji su sa svjedokom S-1 išli po civile u Hambarine. I svjedoci Lj. V., N.L., O-1, koji su u kritično vrijeme bili na punktu u Rizvanovićima potvrdili su da je u julu 1992 godine dovedeno pet civila na punkt koji su sutradan lišeni života.

38. Nadalje, Tužilaštvo navodi da se svi iskazi saslušanih svjedoka optužbe logički nadovezuju u odnosu na činjenice da su navedeni civili sporvedeni iz Hambarina na punkt u Rizvanoviće, zatim da su zatvoreni u objekat koji se nalazio preko puta osnovne škole u Rizvanovićima, kao i da su ubijeni rafalnom paljbom od strane optuženog S.P. i P.S. Također, iskazi svjedoka su saglasni i u pogledu lica mjesta ubistva porodice Č. čija tijela su ubrzo nakon ubistva viđena i na mjestu gdje su ubijeni, da bi nakon rata bili i ekshumirani.

39. Konačno, Tužilaštvo smatra da odbrana nije dovela u sumnju iskaze svjedoka optužbe niti jednim svojim izvedenim dokazom, te da je koncept odbrane bio osporavanje širokog i sistematičnog napada na području opštine Prijedor. Tužilaštvo navodi da svjedoci odbrane svjedoče o dešavanjima na teritoriji opštine Prijedor koji se odnose na period do kraja maja 1992 godine, ne iznoseći nikakva saznanja o događajima koji su uslijedili do augusta 1992 godine, tako da isti nemaju nikakva relevantna saznanja za vremenski period koji je predmet optužnice.

b) Odbrana optuženog S.P.

40. Branilac optuženog S.P., advokat R.D. svojom završnom riječi se prije svega bavi detaljnom analizom iskaza svjedoka S-1, navodeći da, kada se optužba zasniva na iskazu samo jednog svjedoka očevica u takvom slučaju taj iskaz mora biti posebno logičan, uvjerljiv i saglasan sa ostalim dokazima. Prilikom ocjene iskaza svjedoka S-1, branilac se osvnuo na kriterije koje je žalbeno Vijeće MKSJ zauzelo u predmetu Nahimana i dr., po kojima, prema mišljenju branioca, svjedok S-1 sa svojim iskazom ne ispunjava utrdene standarde ponašanja svjedoka u sudnici, i to: njegove uloge u datim događajima, uvjerljivosti i jasnoće njegovog iskaza, protivrječnost u ranijim iskazima i u odnosu na druge dokaze, motivacija za davanje lažnog iskaza, te odgovori na unakrsna pitanja.

41. U odnosu na iskaz svjedoka S-1, branilac je naveo mnoge nedosljednosti i kontradiktornosti koje su po stavu odbrane razlog da Vijeće ne pokloni vjeru ovom svjedoku. Osim toga, branilac ističe da je jedino svjedok S-1 taj koji tereti optuženog S.P. i da sve okolnosti ukazuju da je ovaj zločin počinjen u znak osvete zbog pogibje dva momka iz sela Ljeskare, kao i da u tome mnogo doprinosu u zločinu ima upravo svjedok S-1.

42. Vezano za obilježja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti, odbrana je posebno osopravala postojanje širokog i sistematičnog napada, navodeći da iz dokaza koje su

uložili u spis, kao i iz iskaza saslušanih svjedoka odbrane proizilazi da se radilo o sukobu dvije zaraćene strane. Branilac navodi i da Vijeće nije trebalo prihvatiti utvrđene činjenice imajući u vidu da se ovaj predmet u značajnoj mjeri razlikuje od premeta koji su se vodili pred MKSJ.

43. Odbrana osporava i tvrdnje Tužilaštva da je optuženi S.P. imao svijest o dešavanjima na teritoriji opštine Prijedor, te da optužba teoriju u njegovoj svijesti o napadu zasniva samo na činjenici da je bio pripadnik VRS i da je kao takav morao biti svjesan da i njegove radnje čine dio tog napada. Odbrana smatra da Tužilaštvo nije izvelo dovoljno dokaza o postojanju svijesti kod optuženog, te da ni na koji način nije dokazalo postojanje subjektivnog elementa zločina protiv čovječnosti.

44. U svojim završnim riječima branilac optuženog S.P. se osvrnuo i na primjenu materijalnog prava i to da se prema optuženom trebaju primjeniti odredbe KZ SFRJ a ne odredbe KZ BiH, navodeći da je KZ SFRJ blaži za počinioca, a ne odredbe zakona koji je stupio na snagu nakon počinjenja djela za koje se tereti optuženi.

45. Imajući u vidu sve naprijed navedeno, odbrana predlaže da Vijeće u odnosu na optuženog S.P. treba primjeniti načelo "in dubio pro reo" iz razloga što Tužilaštvo nije uspjelo van svake razumne sumnje dokazati krivičnu odgovornost optuženog.

IV. PRIMJENA MATERIJALNOG PRAVA

46. U pogledu primjene odredaba materijalnog prava, Sud u konkretnom slučaju nije primjenio odredbe Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ), iako je odbrana u završnim riječima predlagala primjenu KZ SFRJ smatrajući ga blažim za počinioca i da je treba primjeniti s obzirom na princip vremenskog važenja krivičnog zakona, te je primjenio Krivični zakon Bosne i Hercegovine iz sljedećih razloga:

47. Krivično djelo Zločini protiv čovječnosti nije bilo propisano KZ SFRJ, koji je na osnovu Uredbe sa zakonskom snagom od 22.05.1992. godine preuzet kao zakon Republike BiH, a stupio je na snagu danom objavljivanja. Međutim, KZ BiH koji je stupio na snagu 01.03.2003. godine, reguliše Zločine protiv čovječnosti u članu 172. kao krivično djelo za koje je zapriječena kazna zatvora od najmanje 10 godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

48. Imajući u vidu vrijeme izvršenja krivičnog djela (juni - septembar 1992. godine) i materijalni zakon koji je tada bio na snazi, Vijeće nalazi nužnim ukazati na načelo zakonitosti (na obje strane: *nullum crimen sine lege i nulla poena sine lege*) i načelo vremenskog važenja krivičnog zakona (*tempore criminis*).

49. Načelo zakonitosti je propisano članom 3. KZ BiH, odnosno da se krivična djela i krivičnopravne sankcije propisuju samo zakonom, te da nikome ne može biti izrečena

kazna ili druga krivičnopravna sankcija za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo zakonom ili međunarodnim pravom propisano kao krivično djelo i za koje zakonom nije bila propisana kazna.

50. Princip zakonitosti je propisan članom 4. ZKP BiH i članom 7. stav (1) EKLJP, koja u primjeni ima prednost nad svim ostalim zakonima Bosne i Hercegovine (čl. 2. stav (2) Ustava BiH), dok je članom 7. (1) EKLJP propisan opšti princip koji zabranjuje izricanje teže kazne od one koja je bila na snazi u vrijeme počinjenja krivičnog djela.

51. Međutim, član 4 a) KZ BiH propisuje da odredbe članova 3. i 4. KZ BiH ne sprječavaju suđenje i kažnjavanje bilo kojeg lica za bilo koje činjenje ili nečinjenje koje je u vrijeme kada je počinjeno predstavljalo "krivično djelo u skladu sa općim načelima međunarodnog prava".

52. Također, stav (2) člana 7. EKLJP sadrži značajan izuzetak u odnosu na stav (1) istog člana, gdje se navodi da "ovaj član ne utječe na suđenje ili kažnjavanje bilo koje osobe koja je kriva za činjenje ili nečinjenje, ako je to djelo u vrijeme izvršenja predstavljalo krivično djelo prema općim pravnim načelima priznatim kod civiliziranih naroda".

53. Članom 15. stav (1) i (2) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima UN-a su osigurane slične međunarodne odredbe koje se imaju smatrati lex superioris u vezi sa "...opštim pravnim načelima koje priznaje međunarodna zajednica".

54. Evropska konvencija o ljudskim pravima i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima UN-a su obavezujući za BiH, a član 4 a) KZ BiH usvaja ovaj princip.

55. Primjena KZ-a BiH na konkretno krivično djelo temelji se na odredbi člana 4a) KZ BiH. Ovom odredbom je učinjen izuzetak od opštih načela navedenih u odredbama članova 3. i 4. KZ-a BiH na način da ove odredbe ne dovode u pitanje suđenje i kažnjavanje nekog lica za svako činjenje ili nečinjenje koje predstavlja krivično djelo zločini protiv čovječnosti, a koje kao takvo nije bilo propisano krivičnim zakonom koji je bio na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela.

56. Običajni status odgovornosti i kažnjavanja zločina protiv čovječnosti i individualne krivične odgovornosti za njegovo izvršenje tokom 1992. godine je 3. maja 1993. godine potvrdio generalni sekretar UN-a u svom izvještaju Vijeću sigurnosti o rezoluciji 808, Međunarodna pravna komisija (1996. godine), te praksa MKSJ i Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (MKSR).

57. Zločini protiv čovječnosti u vrijeme izvršenja inkriminisane radnje nisu bili propisani kao krivično djelo u KZ SFRJ, ali čine imperativni princip međunarodnog prava i nesporno je da su 1992. godine bili sastavni dio međunarodnog običajnog prava. Zločini protiv čovječnosti su zločini po međunarodnom pravu u univerzalnom smislu nadležnosti za procesuiranje tako da i osuda za takva djela, prema zakonu koji je

naknadno propisao i utvrdio ovo djelo kao krivično djelo i propisao posebnu krivičnu sankciju, nije suprotno članu 7. stav (1) EKLJP.

58. Ovakav stav zauzet je i u predmetu broj 51 891/99, Naletić protiv Hrvatske, u kojem predmetu je aplikant isticao prigovore kao i odbrana u ovom predmetu, ali u odnosu na Statut MKSJ.

59. Po principu univerzalne nadležnosti, običajno međunarodno humanitarno pravo obavezuje svaku državu u svijetu, bez obzira da li je ratifikovala odgovarajuće međunarodne pravne instrumente, da krivično goni ili izruči (*aut dedere aut judicare*) sve osobe za koje se sumnja da su izvršile povredu običajnog međunarodnog humanitarnog prava. Bilo kakvo ograničenje koje nametne država u vezi sa izručenjem lica koja se tereti da je prekršila međunarodno običajno humanitarno pravo, predstavlja kršenje međunarodnih obaveza te države.

60. Tako, bez obzira da li se posmatra sa aspekta međunarodnog običajnog prava, međunarodnog ugovornog prava ili "principa međunarodnog prava", nesporno je da su ratni zločini, uključujući zločine protiv čovječnosti, predstavljali krivično djelo u kritičnom periodu, čime je načelo zakonitosti zadovoljeno.

61. Odbrana kao primjer primjene KZ SFRJ navodi druge predmete Suda BiH. Međutim, Vijeće ističe da predmeti na koje ukazuje odbrana nemaju bitnih sličnosti sa ovim krivičnim predmetom, kako sa pravnog tako i sa činjeničnog aspekta. Naime, predmeti na koje se odbrana pogrešno poziva odnose se na krivično djelo Ratni zločini protiv civilnog stanovništva, koji je identično propisan po oba zakona, dok je krivično djelo za koje je optuženi oglašen krivim pravno kvalifikovano kao Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH

62. Imajući u vidu navedeno, Vijeće cijeni da primjena člana 172. KZ BiH ne predstavlja kršenje prava na zabranu retroaktivne primjene krivičnog zakona.

V. STANDARDI OPŠTE OCJENE DOKAZA

63. Vijeće je provedene dokaze kako Tužilaštva tako i odbrane cijeno u skladu sa odredbama ZKP BiH, posebno imajući u vidu pretpostavku nevinosti iz člana 3. ZKP BiH koja otjelovljuje opšti princip prema kojem je na Tužilaštvu teret dokazivanja krivice optuženog i da to mora učiniti van razumne sumnje.

64. Član 15. ZKP BiH propisuje princip slobodne ocjene dokaza. Prema odredbama ovog člana, ocjena postojanja ili nepostojanja činjenica "nije vezana ni ograničena formalnim dokaznim pravilima", te stoga, vrijednost dokaza ni kvalitativno ni kvantitativno nije unaprijed određena. Sud je dužan cijenti svaki dokaz pojedinačno i u vezi sa ostalim dokazima, te na osnovu rezultata ocjene izvesti zaključak o tome da li je neka činjenica dokazana ili ne. Ocjena dokaza obuhvata njihovu logičku i

psihološku ocjenu. Međutim, slobodna ocjena dokaza je ograničena principom zakonitosti.

65. Član 10. ZKP BiH (zakonitost dokaza) predviđa da: *“Sud ne može zasnovati svoju odluku na dokazima pribavljenim povredama ljudskih prava i sloboda propisanih ustavom i međunarodnim ugovorima koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala, niti na dokazima koji su pribavljeni bitnim povredama ovog zakona.”*

66. Vijeće mora biti uvjereno da su dokazi pouzdani, da su istiniti i vjerodostojni. U tom smislu Vijeće je pomno razmotrilo svaku izjavu svjedoka, te izvršilo uvid u svaki uloženi dokument, kako bi odlučilo o njegovoj pouzdanosti i dokaznoj vrijednosti. Sa posebnom pažnjom cijeneći iskaze svjedoka Vijeće je imalo u vidu faktore kojim se rukovode sudovi mnogih zemalja, a posebno praksu MKSR i stav Žalbenog vijeća zauzet u predmetu Nahimana i dr. u kojem Žalbena vijeće podsjeća da *„pretresno vijeće ima puno diskreciono pravo da odmjeri koju će težinu i vjerodostojnost pripisati iskazu nekog svjedoka. Pri tome, pretresno vijeće mora uzimati u obzir relevantne faktore u zavisnosti od konkretnog slučaja, uključujući i ponašanje svjedoka u sudnici, njegovu ulogu u datim događajima, uvjerljivost i jasnoću njegovog iskaza, pitanja da li ima protivrječnosti ili nedosljednosti u njegovim uzastopnim izjavama ili između njegovog svjedočenja i drugih dokaza, ranije primjere lažnog svjedočenja, motivaciju za davanje lažnog iskaza, te odgovore tog svjedoka tokom unakrsnog ispitivanja.”*⁴

67. Činjenica da odbrana nije osporavala određene činjenične navode sadržane u optužnici ne znači da je Vijeće prihvatilo te činjenice kao dokazane. Teret dokazivanja ostao je na tužiocu. U skladu sa navedenim, u utvrđivanju da li je tužilac dokazao predmet izvan svake razume sumnje, Vijeće je pažljivo razmotrilo da li postoji bilo kakva druga razložna interpretacija uvršetnih dokaza, osim one koju je prihvatilo, kada je odlučivalo da su ispunjenja obilježja krivičnog djela za koje se optuženi tereti.

68. Vijeće je imalo u vidu da pouzdanost iskaza jednog svjedoka zavisi od njegovog poznavanja činjenica, ali na pouzdanost iskaza u velikoj mjeri može uticati protek vremena, nestalnost ljudske percepcije kao i traumatičnost samog događaja o kome svjedoči. Nedosljednosti u iskazu svjedoka ne znače same po sebi da sudsko Vijeće koje postupa to svjedočenje mora odbaciti kao nepouzdan. Slično tome, faktori kao što su vremenski razmak između događaja i svjedočenja, mogući uticaj trećih lica, nepodudarnosti, ili stresne okolnosti u vrijeme događaja ne isključuju automatski mogućnost da se vijeće osloni na takav iskaz. Vijeće je uporedilo činjenice o kojima određeni svjedok svjedoči sa činjenicama koje su iznošene od strane drugih svjedoka, te materijalnim dokazima kako bi se utvrdilo da li su njegovi navodi potkrijepljeni ili osporeni drugim dokazima u ovome predmetu.

69. Prilikom ocjene iskaza saslušanih svjedoka, Vijeće je nastojalo sagledati njihovo svjedočenje u cjelini, misleći pri tome kako na sadržinu samog iskaza, tako i na njihovo

⁴ MKSR, presuda Žalbenog vijeća u predmetu Nahimana i dr. (ICTR-99-52-A), paragraf 194.

držanje i ponašanje tokom davanja iskaza. Kredibilitet svjedoka zavisi ne samo od toga u kojoj mjeri poznaju događaj o kojem svjedoče, nego i od iskrenosti svjedoka, njegove pouzdanosti, kao i svijesti da se polaganjem zakletve pred sudom obavezao da govori istinu.

70. Za iskaz svjedoka nije isključivo bitno da je on dat iskreno, bitno je i da je iskaz pouzdan. Vijeće je uporedilo činjenice o kojima je svjedok svjedočio sa činjenicama koje su utvrđene od strane drugih svjedoka, te materijalnim dokazima kako bi se utvrdilo da li su potkrijepljeni ili osporeni drugim dokazima u ovom predmetu.

71. Dakle, u skladu sa zakonskom obavezom razmotreni su, analizirani i cijenjeni svi izvedeni dokazi subjektivne i objektivne prirode. Međutim, kako ne postoji zakonska obaveza da se u presudi izlože svi pojedini dokazi pa time ni nužno osvrutati se na svaki iskaz svjedoka ili svaki dokaz u sudskom spisuu, Vijeće će se u presudi osvrutati samo na one dokaze koje smatra najrelevantnijim, te obrazlagati i iznositi zaključke samo o činjenicama koje su od suštinske važnosti za odluku.

72. Ovakvo stajalište je potvrđeno i detaljno obrazloženo i u praksi Žalbenog vijeća MKSJ:

Žalbeno vijeće podsjeća da svaki optuženi na osnovu člana 23. Statuta i pravila 98 ter (C) Pravilnika, ima pravo da mu se predoči obrazloženo mišljenje. Međutim, ovaj uslov se odnosi na presudu pretresnog vijeća; pretresno vijeće nije obavezno da obrazlaže svoje zaključke u vezi sa svim argumentima iznesenim na glavnom pretresu.⁵

73. Isti stav je iznesen od strane Žalbenog vijeća MKSJ i u predmetu Mucić i dr.: „*Pretresno vijeće nije dužno da u svojoj presudi iznosi i opravdava svoje nalaze u vezi sa svime što je izneseno tokom suđenja*“⁶.

74. Kako nalaže odredba člana 281. stav 2. ZKP BiH, Vijeće je nakon pažljive ocjene izvedenih dokaza, i to svakog dokaza pojedinačno i u njihovoj međusobnoj vezi, zaključilo da Tužilaštvo van svake razumne sumnje dokazalo da je optuženi S.P., na način opisan u izreci presude počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom a), a sve u vezi sa članom 29. i 180. stav 1. KZ BiH.

i) Krivično djelo zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH – zakonska obilježja

75. Izmjenjenom optužnicom Tužilaštva BiH optuženom S.P. se stavlja na teret izvršenje krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) –

⁵ *Kvočka i dr.*, Presuda Žalbenog vijeća MKSJ, paragrafi 23-25.

⁶ *Mucić i dr.* Presuda Žalbenog vijeća u predmetu MKSJ, paragraf 498.

progon u vezi sa tačkom a) – lišenje druge osobe života (ubistvo) KZ BiH, a sve u vezi sa članovima člana 29. i 180. stav 1. KZ BiH.

76. Kako bi ispitalo da li su radnjama optuženog ostvarena sva obilježja bića krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH, Vijeće je detaljno analiziralo sve provedene dokaze u svjetlu njegovih opštih i pojedinačnih elemenata.

77. Ova zakonska odredba u relevantnom dijelu glasi:

Ko, kao dio širokog ili sistematičnog napada usmjerenog bilo protiv kojeg civilnog stanovništva, znajući za takav napad, učini koje od ovih djela:

a) lišenje druge osobe života (ubistvo);

.....

h) progon bilo koje grupe ljudi ili kolektiva na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, spolnoj ili drugoj osnovi koja je univerzalno prihvaćena kao nedopustiva po međunarodnom pravu, u vezi s bilo kojim krivičnim djelom iz ovog stava ovog člana, bilo kojim krivičnim djelom propisanim u ovom zakonu ili bilo kojim krivičnim djelom u nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine;

.....

kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

78. Kako je dalje navedeno u potvrđenoj optužnici, optuženi S.P. se tereti za individualnu krivičnu odgovornost po članu 180. stav 1. KZ BiH, koja je jedno od temeljnih načela i međunarodnog krivičnog prava, predviđena posebno za počinjenje najtežih krivičnih djela iz glave XVII KZ BiH.

79. Navedena odbredba u relevantnom dijelu glasi:

Osoba koja planira, pokrene, naredi, učini ili podstrekava ili pomaže u planiranju, pripremanju ili učinjenju krivičnih djela iz člana 171. (Genocid), 172. (Zločini protiv čovječnosti), 173. (Ratni zločin protiv civilnog stanovništva), 174. (Ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika), 175. (Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika), 177. (Protupravno ubijanje i ranjavanje neprijatelja), 178. (Protupravno oduzimanje stvari od ubijenih i ranjenih na ratištu) i 179. (Povrede zakona ili običaja rata) ovog zakona, individualno je odgovorna za to krivično djelo.“

80. Ova odredba dalje predviđa da službeni položaj bilo kojeg optuženog, bilo da se radi o šefu države ili vlade, ili o odgovornoj službenoj osobi vlade, ne oslobađa takvu

osobu krivične odgovornosti niti utiče na ublažavanje kazne. Stav 1. citirane odredbe KZ BiH predviđa različite oblike saučesništva, u širem smislu, pri izvršenju navedene kategorije krivičnih djela. Prije svega, radi se o oblicima počinjenja krivičnih djela, ali i većem broju radnji saizvršilaštva koje karakterizira bitno drugačiji način određenja nego je to slučaj kod tzv. *opštih krivičnih djela*.⁷

81. Analizom svih elementa citirane odredbe, Vijeće je utvrdilo postojanje individualne krivične odgovornosti optuženog u odnosu radnje za koje je oglašen krivim, jer je iste počinio neposredno i lično, ali će Vijeće ovaj zaključak obrazložiti u dijelu presude koji govore o činjeničnim utvrđjima Vijeća i o krivici optuženog.

82. Optuženom je stavljeno na teret, a što je Vijeće i utvrdilo da je u počinjenju inkriminiranih radnji djelovao u svojstvu saizvršioca, što je obučeno odredbom člana 29. KZ BiH, koja propisuje *“Ako više osoba, učestvovanjem u učinjenju krivičnog djela ili preduzimajući šta drugo, čime se na odlučujući način doprinosi učinjenju krivičnog djela, zajednički učini krivično djelo, svaka od njih kaznit će se kaznom propisanom za to krivično djelo”*.

83. Prema odredbi člana 29. KZ BiH, saizvršilaštvo postoji kada više lica zajednički izvrše krivično djelo učestvovanjem u izvršenju krivičnog djela ili preduzimajući nešto drugo, čime se na odlučujući način doprinosi izvršenju krivičnog djela.

84. Preciznije, saizvršilaštvo je oblik izvršilaštva koji postoji kada više lica, koja ispunjavaju sve uslove koji se zahtijevaju za izvršioca, na osnovu zajedničke odluke, svjesno i voljno, učine određeno krivično djelo, tako da svaki od saizvršilaca u tome daje svoj doprinos, koji je bitan i bez kojeg krivično djelo ne bi bilo ostvareno ili ne bi bilo ostvareno na zamišljen način.

85. Prema tome, pored zajedničkog djelovanja više lica u ostvarenju datog djela, potrebno je da kod njih postoji i svijest o tome da izvršeno djelo predstavlja zajednički rezultat njihovih radnji.

86. Vijeće je na temelju provedenih dokaza utvrdilo da je optuženi ranjama opisanim u izreci presude djelovao kao saizvršilac u počinjenju pojedinih inkriminacija u osnovi zločina protiv čovječnosti.

OPŠTI ELEMENTI KRIVIČNOG DJELA ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI

87. Iz zakonske definicije krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. KZ BiH, a u vezi sa radnjama izvršenja navedenim u izreci presude, za koje je optuženi oglašen krivim, proizilaze sljedeći opći elementi ovog krivičnog djela:

⁷ Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini, Vijeće Evrope i Evropska Komisija, Sarajevo, 2005., str.593.

- *postojanje širokog ili sistematičnog napada,*
- *da je djelo optuženog učinjeno kao dio takvog napada,*
- *da je napad usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva,*
- *da je optuženi znao za takav napad*

88. Vijeće će u dijelu presude koji slijedi, obrazložiti zaključke o postojanju svih opštih elemenata krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH za koje je optuženi S.P. u konačnici proglašen krivim.

ii) Činjenična i pravna utvrđenja koja se odnose na opšte elemente krivičnog djela zločini protiv čovječnosti

iii). Postojanje široko rasprostranjenog i sistematičnog napada

89. Kako krivični Zakon BiH ne daje definiciju postojanja široko rasprostranjenog i sistematičnog napada, to se vijeće u rješavanju ovog pitanja i ocjene dokaza rukovodilo do sada uspostavljenom praksom mksj i suda bih.

90. Napad se može definisati kao slijed ponašanja koja uključuju izvršenje djela nasilja.⁸ U kontekstu krivičnog djela zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH izraz *napad* nije ograničen na upotrebu oružane sile nego obuhvata i svako zlostavljanje civila⁹. Dakle, napad može obuhvatiti ne samo oružana neprijateljstva već i druge situacije koje se odnose na nezakonita ponašanja prema osobama koje ne sudjeluju direktno u neprijateljstvima.

91. Zločin može biti rasprostranjen ili počinjen u širokim razmjerima zbog kumulativnog efekta nizanih nečovječnih djela ili zbog jedinstvenog efekta jednog jedinog djela izuzetno velikih razmjera¹⁰. Prema presudi MKSJ - *Blaškić*: "koncept rasprostranjenog može se definisati kao masovna, česta akcija velikih razmjera sprovedena kolektivno sa znatnom ozbiljnošću i uperena protiv mnoštva žrtava."¹¹

92. Koncept sistematičnog se može definisati u smislu *obrasca zločina*, odnosno njihovom redovnom ponavljanju koje nije slučajno sličnog kriminalnog ponašanja."¹² i

⁸Kunarac, presuda pretresnog vijeća, 22. Februar 2001; paragraf 415.

⁹Vasiljević, presuda pretresnog vijeća 29. novembar 2002. godine paragraf 29,30; Vidi također: Kunarac, Kovač i Vuković, presuda žalbenog vijeća 12. Jun 2002. godine paragraf 86.

¹⁰Kordić Čerkez, pretresno vijeće 26. Februar 2001. godine paragraf 179.

¹¹Blaškić, prvostepena presuda, paragraf 206.

¹²Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca, Radomira Kovača i Zorana Vukovića, br. IT-96-23 & 23/1, presuda Žalbenog vijeća od 12.6.2002. godine, para. 94.

u predmetu Naletilić i Martinović je sistematičnost definirana kao organiziranost djela i mala vjerovatnoća da je do tih dijela došlo nasumice.¹³

93. Sistematičnost napada se ogleda u tome da je preduziman po određenom ustaljenom obrazcu i to prema civilnom stanovništvu. U kontekstu navedenog sistematičnost napada se može opisati kao slijed ponašanja koje uključuje izvršenje nasilja.¹⁴

94. Faktori za procjenu rasprostranjenosti i sistematičnosti napada dati su i u predmetu MKSJ Kunarac gdje se: "u procjenjivanju šta napad čini rasprostranjenim ili sistematskim sudsko vijeće mora prvo identifikovati stanovništvo koje je objekat napada, a zatim u svjetlu metoda, sredstava, resursa i rezultata napada na to stanovništvo, ustanoviti da li je napad bio doista rasprostranjen ili sistematski. Posljedice napada po ciljano stanovništvo, broj žrtava, priroda djela, eventualno sudjelovanje zvaničnika ili predstavnika vlasti, ili bilo koji prepoznatljivi obrazac zločina mogu se uzeti u obzir kako bi se utvrdilo da li taj napad na civilno stanovništvo ispunjava jedan od uslova, odnosno da li je rasprostranjen ili sistematski ili ispunjava oba uslova."¹⁵

95. Na osnovu provedenih dokaza, naročito iskaza svjedoka koji su živjeli na području opštine Prijedor, materijalne dokumentacije kao i činjenica koje su prihvaćene kao utvrđene, vijeće je utvrdilo da je u periodu od juna 1992. godine do septembra 1992. godine, dakle u periodu obuhvaćenim optužnicom, na području Prijedora, okolnih sela i zaselaka, postojao široki i sistematičan napad, usmjeren protiv civilnog stanovništva, te da je ispunjen prvi opšti uslov koji zahtijeva inkriminacija krivičnog djela zločina protiv čovječnosti.

96. Tako svjedok M.D., koji je živio u Bišćanima, općina Prijedor navodi da je 30.04.1992. godine SDS u Prijedoru izvršila napad i preuzela vlast u kompletnoj općini od legalno izabranih struktura izabranih na prvim višestranačkim izborima u općini Prijedor. To je bio klasični vojni udar gdje su policijske i vojne strukture pod komandom SDS-a, formirale kontrolne punktove u čitavom gradu Prijedoru i na prilazima gradu, preuzele policijsku stanicu, gradsku upravu i sve javne institucije i preduzeća u gradu. Nakon prvomajskih praznika svjedok primjećuje punktove na ulazu u Prijedor kod zgrade općine, policije i suda.

97. Svjedok dalje navodi da su 22.05. pale prve granate u pravu Hambarina iz srpskog sela Bišćani od strane srpske vojske i policije. 23.05. srpska vojska i policija su poduzeli vojnu akciju u naselju Hambarine, koje je etnički očišćeno, a to područje je obuhvaćalo šest pretežno muslimanskih sela: Bišćani, Rizvanovići, Hambarine, Rakovčani, Čarkovo i Zecovi.

¹³Presuda žalbenog vijeća, 31. mart 2003. godina, para 236.

¹⁴Kunarac presuda pretresnog vijeća paragraf 415.

¹⁵Žalbeno vijeće 12. juni 2002. godine para 95.

98. Opisuje i dešavanja koja u uslijedila nakon napada na Hambarine, navodeći da je 31.05.1992. godine Krizni štab srpske općine Prijedor preko radija Prijedor naredio da svi muslimani obilježe svoje kuće bijelim čaršafima, a da kad budu izlazili u grad imaju bijele trake na rukama. Nakon toga, 19.07. kroz selo je prošla obavijest iz Prijedora da će srpska vojska i policija izvršiti pretres sela u potrazi za nelegalnim oružjem i da oni koji nemaju naoružanja i koji su lojalni srpskoj vlasti da još jednom trebaju vidno obilježiti kuće bijelim zastavama, da se nikome neće ništa dogoditi. 20.07. je počelo granatiranje svjedokvog sela, pa se sa porodicom i komšijama sakirli u podrum. Nakon nekog vremena, došla je srpska vojska i policija ispred kuće i tražila da svi izađu iz podruma. Razdvojili su muškarce i žene, a četvero maloljetnika među kojima je bio i svjedok povelili kao živi štit kroz selo.

99. Taj dan je ubijeno deset članova svjedokove najuže porodice, dok je ukupno u Bišćanima ubijeno 258 civila. Svjedok ističe da je ista sudbina zadesila i susjedna sela Rakovčane i Rizvanoviće, koja su također etnički očišćena, muškarci su uglavnom pobijeni ili odvedeni u logore, a imovina popljačkana i popaljena.

100. Svjedok D.M. je početkom aprila 1992 godine živio u Hambarinama i navodi da je krajem aprila - početkom maja srpska vojska i policija zauzela Prijedor i vlast u gradu Prijedoru, te da su uspostavljeni puktovi, a da muslimani nisu mogli više slobodno ići u grad. Nakon ultimatum za predaju oružja, u večernjim satima Hambarine su granatirane od strane VRS, a 20.07. je bilo čišćenje čitavog Brda¹⁶ sa selima, a srpska vojska je kupila muškarce i vodila ih u logore.

101. O dešavanjima u mjesecu maju 1992. godine u Prijedoru i okolini Prijedora svjedoči i A.D., koji je naveo da mu je brat početkom maja 1992 godine dobio otkaz u firmi i da je većina muslimanskog stanovništva dobijala otkaze, te da je vojska Republike Srpske postavila punkt u Tukovima i nisu više mogli odlaziti u grad. Svjedok dalje navodi da je 22.05. došlo do kompletnog raseljavanja stanovništva Hambarina, jer je vojska izvršila napad i dio stanovništva je pobjeglo u šume a drugi su otišli prema Rakovčanima i Rizvanovićima.

102. U to vrijeme su slušali radio Prijedor sa kojeg je došla naredba koja se odnosila na to da nerspko stanovništvo mora na kuće objesiti bijele čašafe i da moraju nositi bijele marame na rukama.

103. Vojna lica su morala da predaju vojna odjela, dok je Teritorijalna odbrana (TO) predavala odjela i puške koje su imali. Bili su faktički razoružani, a to se dešavalo u junu 1992. godine. Sve te ranje su bile priprema za 20 juli, kad je izvršena akcija "čišćenje", kako su ga oni nazvali.

¹⁶ Iz iskaza mnogih saslušanih svjedoka proizilazi da je pojam Brdo podrazumijevao veći broj sela koja su bila na uzvišenju iznad Prijedora - Hambarine, Rakovčani, Rizvanovići, Bišćani, Čarkovo, Zecovi pretežno muslimanskih (npr. iskaz svjedoka A.J.).

104. Datum 20.07.1992. godine i svjedok M.Č.-1 veže za napad od strane srpske vojske na selo u kojem je svjedok živio, Hambarine, kao i na cjelokupni Kozarac i grad Prijedor. Svjedok je bio kući kad je vojska došla u selo, morali su se skloniti, napravili su zemunicu u kojoj se krio sa članovima porodice i komšijama.

105. I svjedok A.J. koji je živio u Rakovčanima, udaljenim 5 km od Prijedora je naveo kako je prestao odlaziti u grad Prijedor kada je preuzet od srpske vojske jer nije smio rizikovati silaske u grad, pošto je čuo da je bilo hapšenja po gradu. Nakon preuzimanja vlasti srpska vojska je postavila punktove sve do polja u Hambarinama i kod mosta. Iz Prijedora su tražili da svo muslimansko stanovništvo preda naoružanje, te je nekoliko dana nakon razoružavanja bio napad na Hambarine i većina stanovništva je otišla prema selima Rakovčani, Rizvanovići i Biščani. Kroz Hambarine su išli tenkovi i paljene su kuće. Svjedok je sa stanovništvom okolnih sela odlazio od kuća kad su čuli da ide vojska. Kad je bilo čišćenje svjedokovog sela, vojska je odvodila stanovništvo koje su zaticali u kućama. Svjedokov otac je bio premlaćen jer nije bio sposoban da hoda i napusti selo.

106. Iskaze naprijed navedenih svjedoka potvrđuje i svjedok B.Š., koji je angažovan kao rezervni policajac u Ljubiji, išao na Hambarine zbog operacije čišćenja, a što je značilo hapšenje muškog muslimanskog stanovništva, išli su po kućama i muškarce koje su zatekli upućivali da idu prema Rizvanovićima. Kada je došao do džamije u Rizvanovićima svjedok je vidio da je dosta ljudi ležalo na zemlji, da je bilo udaranje te da su tjerani da pjevaju četničke pjesme.

107. Cijeneći iskaze navedenih svjedoka kako pojedinačno tako i u međusobnoj povezanosti, Vijeće nalazi da je svaki svjedok u domenu svojih saznanja, onoga što je vidio, čuo i lično vidio, govorio o dešavanjima u vremenskom periodu koji je obuhvaćen optužnicom i da su njihovi iskazi u pogledu činjenica o kojim govore, saglasni, vjerodostojni i prihvatljivi za svrhe ove presude. Osim toga, iskaze ovih svjedoka potkrijepljuje sadržaj materijalnih dokaza kao i utvrđene činjenice koje su u ovom postupku prihvaćene dokazanim.

108. Navedeni iskazi brojnih svjedoka potkrijepljeni su činjenicama koje su prihvaćene kao utvrđene u ovom predmetu:

Dana 16. aprila 1992., Ministarstvo narodne odbrane Srpske Republike Bosne i Hercegovine proglasilo je stanje neposredne ratne opasnosti i naredilo opštu javnu mobilizaciju TO-a na cijeloj teritoriji Republike. Međutim, Sekretarijat za narodnu odbranu ARK-a tek je 4. maja 1992. izvršio to naređenje i naredio da se izvrši "opšta, javna mobilizacija na cjelokupnoj teritoriji ARK-a. (**Presuda Krajišnik - paragraf 109**)

Savjet za narodnu odbranu opštine Prijedor je 5. maja 1992. održao svoju drugu sjednicu na kojoj je raspravljao o nekoliko pitanja u vezi s mobilizacijom u opštini. Savjet je zaključio da Opštinski sekretarijat za narodnu odbranu Slavka Budimira treba

izvršiti popunu TO-a i 343. motorizovane brigade u skladu sa zahtjevima komandanata ovih jedinica. Zaključeno je da se naređenje za mobilizaciju ARK-a izvrši prema posebnom planu putem poziva Sekretarijata za narodnu odbranu. **(Presuda Krajišnik - paragraf 110)**

U nedjeljama nakon preuzimanja vlasti, srpske vlasti u Prijedoru radile su na tome da vojnim sredstvima ojačaju svoj položaj u skladu s odlukama koje su donijete na nivou Republike i ARK-a. Skupština srpskog naroda Bosne i Hercegovine formirala je od jedinica bivše JNA 12. maja 1992. srpsku vojsku pod komandom general-potpukovnika Ratka Mladića. Istoga dana, Skupština je usvojila odluku o potčinjavanju TO-a srpskoj vojsci. Te odluke imale su za posljedicu da je, na svojoj četvrtoj sjednici 15. maja 1992., Savjet za narodnu odbranu usvojio zaključke da treba pristupiti transformaciji "jednog i drugog štaba teritorijalne odbrane i formirati jedinstvenu komandu koja će preuzeti brigu oko rukovođenja i komandovanja nad svim jedinicama koje su formirane na području Opštine." **(Presuda Krajišnik - paragraf 113)**

Krizni štab je formalno osnovan 20. maja 1992. kada je Skupština opštine usvojila "Odluku o organizaciji i radu kriznog štaba opštine Prijedor. [...]" **(Presuda Krajišnik - paragraf 89)**

Dana 22. maja 1992. Krizni štab je, "polazeći od konkretne situacije i uslova", usvojio "Odluku o izvršenju mobilizacije na području opštine Prijedor".¹⁷⁵ U toj odluci se kaže da su svi vojni obveznici raspoređeni u devet ratnih jedinica, uključujući 343. motorizovanu brigadu, dužni odmah se javiti na dužnost, a za neodazivanje "snosiće se odgovornost utvrđena zakonom". **(Presuda Krajišnik - paragraf 112)**

Na osnovu odluka Skupštine srpskog naroda Bosne i Hercegovine i zaključaka Savjeta za narodnu odbranu, Krizni štab je, s priličnim zakašnjenjem, 29. maja 1992. usvojio sljedeći zaključak: Formiranjem Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine prestaje potreba za postojanjem Srpske TO koja ulazi u sastav i pod komandu Regije. Osim toga, Krizni štab je usvojio odluku da se komandant Srpskog TO-a Prijedor, major Kuruzović, stavlja pod komandu komande Regije. U svom svjedočenju pred Pretresnim vijećem, major Kuruzović je potvrdio da je ovo restrukturiranje značilo da je svih 1.000-2.000 ljudi iz TO-a stavljeno pod komandu komandanta 343. motorizovane brigade, pukovnika Arsića. **(Presuda Krajišnik - paragraf 115)**

Propagandna kampanja pridonijela je polarizaciji stanovništva Prijedora po nacionalnoj osnovi i stvorila atmosferu straha. [...]" **(Presuda Krajišnik - paragraf 476)**

[...] Napadi su se, kao takvi, dešavali širom opštine Prijedor, i to prvo u Hambarinama i Kozarcu, a zatim su se proširili na cijelo područje Brda. Pored toga, hiljade građana opštine Prijedor prošle su kroz barem jedan od tri glavna zatočenička logora, Omarsku, Keraterm i Trnopolje, koji su osnovani u Omarskoj, Prijedoru, odnosno Trnopolju. **(Presuda Krajišnik -paragraf 630)**

Nakon preuzimanja vlasti u Prijedoru 30. aprila 1992. godine, u skoro svim selima u opštini počelo je postavljanje kontrolnih punktova. Dva takva kontrolna punkta

postavljena su na prilazu Hambarinama, gdje su živjeli pretežno Muslimani. U selu su uspostavljene i patrole čiji je zadatak bio da upozore mještane na moguće napade i daju im vremena da pobjegnu do obližnje šume. **(Presuda Krajišnik - paragraf 129)**

Otprilike u 19:00 sati 22. maja 1992. došlo je do pucnjave na jednom od muslimanskih kontrolnih punktova na autobuskoj stanici Polje nadomak Hambarina. [...] **(Presuda Krajišnik - paragraf 130)**

Kasnije te večeri izdat je ultimatum stanovnicima Hambarina. [...] **(Presuda Krajišnik - paragraf 131)**

Uslovi ultimatumata nisu ispunjeni. Zbog toga je sutradan oko podne počelo granatiranje Hambarina. Granatiranje je vršeno iz tri pravca, sa područja Karana na sjeverozapadu, s područja Urija i s područja Topića brda. [...] Granatiranje Hambarina trajalo je otprilike do 15:00 sati. [...] **(Presuda Krajišnik - paragraf 132)**

Nakon toga su iz pravca Prijedora krenula dva do tri tenka iza kojih je išla pješadija. TO je pokušala odbraniti selo, ali su seljani morali da prebjegnu u druga sela ili u šumu Kurevo kako bi izbjegli granatiranje. Iz Hambarina je zbog napada u kojem su srpski vojnici ubijali, silovali žene i palili kuće izbjeglo oko 400 ljudi, mahom žena, djece i starijih osoba. Stoga je na šumu Kurevo usredsređena vojna operacija. **(Presuda Krajišnik - paragraf 133)**

Nakon napada na Hambarine izdat je i ultimatum za Kozarac. U njemu se zahtijevalo da se preda oružje TO-a i policije. Ultimatum je preko Radio Prijedora objavio Radmilo Zeljaja, prijeteći da će srušiti Kozarac sa zemljom ukoliko stanovništvo ne ispuni zahtjeve. Nakon izdavanja ultimatumata uslijedili su pregovori između muslimanske i srpske strane, koji su bili neuspješni. Stojan Župljanin, koji je predvodio srpsku delegaciju, rekao je da će, ukoliko se ne ispune njegovi uslovi, vojska silom zauzeti Kozarac. Počev od 21. Maja 1992. Stanovnici Kozarca srpske nacionalnosti počeli su napuštati mjesto. Kozarac je potom opkoljen, a telefonske veze su prekinute. U noći između 22. i 23. maja 1992. čule su se detonacije iz pravca Prijedora i vidio se plamen u Hambarinama. **(Presuda Krajišnik – paragraf 141)**

[...] Napad je trajao sve do 26. maja 1992. kada je izdana naredba da svi moraju da napuste područje Kozarca. Tog dana se u Kozarcu predao veliki broj ljudi. [...] **(Presuda Krajišnik - paragraf 143)**

Srpske vlasti su incidente u Hambarinama i Kozarcu iskoristile kao izgovor za započinjanje sveobuhvatnog oružanog sukoba u toj opštini, usmjerenog protiv civilnog stanovništva i nesrpskih paravojnih snaga. To je bio povod koji je Srbima omogućio da upotrebe nadmoćnu vojnu silu kojom su raspolagali kako bi postigli prva dva strateška cilja srpskog naroda. **(Presuda Krajišnik - paragraf 158)**

Biščani su selo i mjesna zajednica koja se sastojala od sljedećih zaselaka: Mrkalji, Hegići, Ravine, Duratovići, Kadići, Alagići i Čemernica. *Srpske snage su ovo selo napale 20. jula 1992.* [...] **(Presuda Krajišnik - paragraf 256)**

Između maja i jula 1992. područja i sela u kojima su pretežno živjeli bosanski Muslimani i bosanski Hrvati – Hambarine, Kozarac, Kamičani, Biščani, Čarakovo, Briševo i Ljubija – napala je vojska bosanskih Srba u sadejstvu s policijom i paravojnim grupama. [...] Napadi su izvođeni jakim granatiranjem iz teškog naoružanja. Ciljane su i neselektivno granatirane kuće u muslimanskim selima i naseljima, što je dovelo do znatnih razaranja i civilnih žrtava. Mnogi preživjeli bježali su iz sela i sklanjali se u obližnje šume.

Nakon granatiranja u sela su ulazili naoružani vojnici, pljačkali i palili kuće, te protjerivali ili ubijali neke od seljana koji su ostali u selima. [...] **(Presuda Brđanin - paragraf 104)**

Već i prije izbijanja oružanog sukoba u BiH bosanski Muslimani i bosanski Hrvati koji su živjeli u Bosanskoj krajini osjećali su se sve manje bezbjedni i počeli su konvojima napuštati tu regiju. S daljim razvojem događaja u Bosanskoj krajini, vlasti bosanskih Srba počele su od proljeća 1992. na cijeloj teritoriji Krajine provoditi aktivnu i sistematsku represiju i protjerivanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. [...] **(Presuda Brđanin - paragraf 116)**

U ranim jutarnjim satima 24. jula 1992. vojska bosanskih Srba je napala Briševo. Minobacačke granate su padale na kuće, a mještani su se skrivali u podrumima. Granatiranje se nastavilo tokom dana, a sljedećeg dana artiljeriji se pridružila pješadija. uveče 25. jula 1992. pješadija vojske bosanskih Srba ušla je u Briševo [...] **(Presuda Brđanin - paragraf 412)**

65. [...] snage bosanskih Srba sredinom 1992. razorile sela u opštini Prijedor u kojima su živjeli bosanski Muslimani - Biščane, Kozarušu, Kamičane, Kevljane, Rakovčane, Čarakovo i Rizvanoviće. Kuće su opljačkane i zapaljane. Pripadnici VRS-a su na kamione tovarili stvari koje su pripadale vlasnicima nesrbima. **(Presuda Brđanin - paragraf 625)**

[...] počevši od 25. maja 1992., civile, bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, pripadnici policije i vojske bosanskih Srba, držali u zatočenju u nekoliko logora - Omarska, Keraterm, Trnopolje, u domu mjesne zajednice Miska Glava, na fudbalskom stadionu u Ljubiji, te u zgradi SUP-a i kasarni u Prijedoru - sve do septembra 1992. godine. **(Presuda Brđanin - paragraf 836)**

Nakon svog osnivanja u maju 1992, Krizni štab opštine Prijedor provodio je ove restriktivne mjere protiv ne-Srba, koji su otpušteni s posla, kojima je uskraćivana potrebna dokumentacija i čijoj djeci nije dozvoljeno da pohađaju osnovnu i srednju školu. Ne-Srbi više nisu ispunjavali uslove za rukovodeća mjesta i konačno su morali otići skoro sa svih mjesta. Optuživanje i propaganda protiv Muslimana i Hrvata, uključujući i uvrede na nacionalnoj osnovi, mogli su se čuti na radiju, a ne-Srbima nije dozvoljavano da putuju izvan opštine. **(Presuda Tadić - paragraf 150)**

Dana 30. aprila 1992. SDS je uz pomoć policije i vojnih snaga preuzeo kontrolu nad Prijedorom. Vojnici JNA zauzeli su sve značajne institucije u gradu i proglasili svoju namjeru da preimenuju ovu opštinu u "Srpsku opštinu Prijedor". Osnovan je lokalni krizni štab koji je upravljao tim područjem i provodio odluke centralnog kriznog štaba ARK-a sa sjedištem u Banjoj Luci. Odmah su počela zlostavljanja ne-Srba. **(Presuda Kvočka - paragraf 12)**

109. U kontekstu postojanja širokog i sistematičnog napada, Vijeće je također cijenilo i uložene materijalne dokaze Tužilaštva BiH i to: Zaključci o procjeni situacije na teritoriji BiH, 20.03.1992. godine (T-4), Povjerljivi dopis upućen Generalštabu SFRJ, jan. ili feb. 1992 (T-5), Službeni glasnik Autonomne regije Krajina" br. 2, od 05.06.1992. godine: Odluka o naređivanju opšte javne mobilizacije od 04.05.1992. godine, Odluka o osnivanju Kriznog štaba Autonomne regije Krajina od 05.05.1992. godine, te zaključci i odluke Kriznog štaba Autonomne regije Krajina koju su objavljeni u ovom službenom glasilu (T-6) Odluka o formiranju Teritorijalne odbrane Srpske Republike Bosne i Hercegovine kao oružane snage SBiH i proglašenju neposredne ratne opasnosti i javnoj mobilizaciji, Srpska Republika Bosna i Hercegovina, Ministarstvo narodne odbrane Sarajevo, 16.04.1992. godine (T-7), Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik Republike Srpske, broj 22, od 26.11.1992. godine) (T-8) Zaključci sa sastanka SUB REGIJE Bihać, Bos.Petrovac, Srpska Krupa, Sanski Most, Prijedor, Bos. Novi i Ključ, u Sanskom Mostu od 07.06.1992. godine (T-9); Dnevni izvještaj LRZ „Manjača“ Str.pov.br. 38 od 10.08.1992. godine (T-10); Odluka o osnivanju Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini od 15.01.1992. godine (T-11), Odluka o pripajanju Autonomnoj regiji Bosanska Krajina, Skupština srpskog naroda opštine Prijedor, od 17.01.1992. godine (T-12), Odluka o proglašenju Skupštine Srpskog naroda općine Prijedor od 07.01.1992. godine (T-13); Izvještaj o zatečenom stanju i pitanjima u vezi sa zarobljenicima, sabirnim centrima, iseljavanju i ulozi SJB u vezi sa ovim aktivnostima“, Ministarstvo za unutrašnje poslove, Centar službi bezbjednosti, Banja Luka (T-14); Skraćeni zapisnik sa sastanka OO SDS Prijedor i Kluba odbornika SDS održanog 27.12.1991. godine u 18,00 sati (T-15), Izvještaj o radu Stanice javne bezbjednosti Prijedor za poslednjih 9 mjeseci 1992. godine (januar 1993. godine) (T-16); Depeša SJB Prijedor broj 11-12-1873 od 30.04.1992. godine (T-17) i Depeša SJB Prijedor broj 11-12-2025 od 26.05.1992. godine (T-18); Likvidacija „Zelenih beretki“ u širem rejonu s.Kozarac, izvještaj Komande 1. Krajiškog Korpusa od 27.05.1992. godine (T-19); Naredba Sime Drljače o formiranju „privremenog sabirališta“ Omarska od 31.05.1992. godine (T-20) i drugim uložnim materijalnim dokazima, kojima su potvrđeni iskazi svjedoka kao i prihvaćene utvrđene činjenice.

110. Odbrana je u toku postupka osporavala postojanje ovog opšteg elementa tvrdeći da se nije radilo o širokom i sistematičnom napadu, već o sukobu dvije zaraćene strane. U tom pravcu, odbrana je uložila veliki broj materijalnih dokaza kao i saslušala određeni broj svjedoka¹⁷. Međutim, nakon detaljne analize iskaza svjedoka kako

¹⁷ Uloženi materijalni dokazi odbrane od O -2 do O – 24, te saslušani svjedoci B.K., V.K., B.B.

optužbe, tako i odbrane koji su saslušani na ovu okolnost, kao i uloženie materijalne optužbe i odbrane, Vijeće nalazi da dokazi odbrane uloženi na ove okolnosti nisu mogli ishoditi drukčiju odluku Vijeća.

111. Dakle, cijeneći sve izvedene dokaze subjektivne i objektivne prirode, Vijeće zaključuje da je napad, u vremenskom periodu koji je obuhvaćen optužnicom, po svom karakteru bio širok jer je po svom opsegu uključivao veliki broj zabranjenih radnji preduzetih prema velikom broju bošnjačkog civilnog stanovništva na širem području opštine Prijedor koji su postali žrtve ubistva, protjerivanja i drugih oblika nečovječnog postupanja, i da u svojoj ukupnosti i efektima, napad čine rasprostranjenim. Daljom analizom karaktera i okolnosti napada, jasno upućuju na zaključak da je napad na civilno stanovništvo sistematičan jer je rezultat unaprijed osmišljenog plana za postupanje prema civilnom bošnjačkom stanovništvu. Kod ovakvog stanja stvari, Vijeće nalazi dokazanim van svake razumne sumnje, da je u periodu koji obuhvaćen optužnicom, na širem području opštine Prijedor postojao rasprostranjen i sistematičan napad i da je bio usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva, te da je time ispunjen prvi opšti uslov koji zahtijeva inkriminacija krivičnog djela Zločina protiv čovječnosti.

iii) Cilj napada - civilno stanovništvo bošnjačke nacionalnosti šireg područja opštine Prijedor

112. Drugi opšti element ovog djela podrazumijeva da je napad bio usmjeren protiv civilnog stanovništva, pa će Vijeće u daljem dijelu teksta iznijeti argumente za zaključak da je ispunjen i ovaj element krivičnog djela.

113. Vezano za pitanje statusa lica prema kojima su počinjene zabranjene radnje, Vijeće prevashodno ukazuje na opću odredbu zajedničkog člana 3. Ženevske konvencije prema kojoj se civilima imaju smatrati *osobe koje ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, podrazumjevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i osobe onesposobljene za borbu usljed bolesti, ranjavanja, lišenja slobode ili iz kojeg bilo drugog uzroka.*¹⁸ U slučaju sumnje da li je neka osoba civil, ta osoba smatrat će se civilom. Ovim članom je također propisano da će se *prema ovoj kategoriji stanovništva postupati, u svakoj prilici, čovječno, bez ikakve nepovoljne diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, vjeri ili ubjeđenju, polu, rođenju ili imovnom stanju ili kojem drugom sličnom mjerilu.*

¹⁸ Ženevska konvencija o zaštiti civilnih osoba (član 3. stav 1. tačka a). Ovim članom propisano je da će se prema ovoj kategoriji stanovništva postupati, u svakoj prilici čovječno, bez ikakve nepovoljne diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, vjeri ili ubjeđenju, polu, rođenju, imovnom stanju ili kojem drugom sličnom mjerilu.

114. Prema sudskoj praksi MKSJ za utvrđivanje položaja žrtve kao civila, valja uzeti u obzir prije njenu konkretnu situaciju u trenutku počinjenja zločina, nego njen status¹⁹, a kako je Vijeće, imajući u vidu i odredbu zajedničkog člana 3. Ženevskih konvencija, a koji se prema praksi MKSJ smatra i dijelom običajnog prava, i cijeni u konkretnom slučaju.

115. Neki od osnovnih faktora na osnovu kojih se utvrđuje da li je napad bio usmjeren protiv civilnog stanovništva su: sredstva i metode korištene u toku napada, broj žrtava, status žrtava, diskriminatorni karakter napada, priroda krivičnih djela počinjenih u toku napada, otpor pružen napadačima u trenutku napada i u kojoj mjeri se napadačka sila pridržavala ili pokušala pridržavati zahtjeva o preduzimanju mjera predostrožnosti propisanih ratnim pravom.²⁰

116. Prema praksi MKSJ, termin „civilno stanovništvo“ odnosi se na osobe koji su civili, a ne pripadnici oružanih snaga ili neki drugi legitimni borci.²¹ Civilno stanovništvo mora biti primarni cilj napada, a ne sporedna žrtva istog.

117. Dodatno, napad ne mora biti usmjeren prema neprijatelju, on može također biti usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva, uključujući bilo koji dio stanovništva napadnute države. Pojam civila u strogom smislu obuhvata sva ona lica koja su bila van borbenog stroja kada je krivično djelo počinjeno²². Također, definicija civilnog stanovništva obuhvata pojedince koji su možda u nekom određenom trenutku pružili otpor i osobe izvan borbenog stroja²³. Stanovništvo se može smatrati civilnim čak i ako su prisutni i neki necivili – ono jednostavno treba da bude pretežno civilnog karaktera.²⁴

118. Vijeće je van svake razumne sumnje zaključilo da je širok i sistematičan napad na području opštine Prijedor bio isključivo usmjeren protiv civilnog stanovništva nesrpske nacionalnosti.

119. Naime, u konkretnom slučaju na osnovu iskaza saslušanih svjedoka optužbe²⁵, žrtve napada su bila lica koja nisu bila uniformisana ili naoružana, niti su bila aktivno uključena u bilo kakav vid oružanog sukoba. Dakle, života lišeni M.Č., Đ.Č., F.Č., E.Č. i Š.Č. imali su status civila, što odbrana optuženog tokom postupka nije ni osporavala, odnosno nije u tom pravcu izvodila dokaze zbog čega je Sud ovu činjenicu prihvatio kao nespornu među strankama u postupku. Osim toga, i iz Obdukcionog zapisnika²⁶ proizilazi da su sva lica pronađena u civilnoj odjeći, a što će Vijeće detaljnije obrazložiti u nastavku presude.

¹⁹ MKSJ, predmet Blaškić, presuda pretresnog vijeća od 03.03.2000. godine, par. 214.

²⁰ Blaškić, presuda Žalbenog vijeća par. 106; Kunarac i drugi, presuda Žalbenog vijeća par. 90.

²¹ Ženevska konvencija iz 1949., zajednički član 3.

²² Vidjeti predmet *Jelisić*, presuda Žalbenog vijeća, paragraf 54.

²³ Vidjeti predmet *Naletilić i Martinović*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, paragraf 235.

²⁴ Vidjeti predmet *Kordić i Čerkez*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, paragraf 180.

²⁵ Iskaz svjedoka A.J.

²⁶ T- 34

120. Dakle, na temelju izvedenih dokaza, Vijeće je na nesumnjiv način utvrdilo da su u momentu preduzimanja zabranjenih radnji - ubistva, navedena lica uživala zaštitu života i tjelesnog integriteta u skladu sa odredbama zajedničkog člana 3. Ženevskih konvencija.

121. Konačno, Vijeće nije našlo dokaze koji bi ukazivali na to da su oštećeni bili članovi oružanih snaga jedne strane u sukobu, odnosno da se borili. U momentu kada su radnje optuženog prema oštećenima počinjene, oštećeni su lišeni slobode i zatvoreni na punkt u Rizvanovićima gdje su prenoćili, te su bili u civilu i nisu ni na koji način bili uključeni u borbena dejstva.

iiii) Radnje optuženog su bile dijelom napada i on je znao za napad (neksus)

122. U pogledu utvrđivanja nužne mens rea kod krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti, počinilac mora, ne samo imati namjeru da počinji krivično djelo u osnovi zločina (u konkretnom slučaju Vijeće je optuženog S.P. oglasilo krivim za progon počinjen ubistvom) već mora i znati da njegova djela ulaze u okvir rasprostranjenih ili sistematskih zločina usmjerenih protiv civilnog stanovništva, te da se njegova djela uklapaju u taj obrazac²⁷. Počinilac ne mora biti upoznat sa pojedinostima napada, niti mora odobravati kontekst u kojem se čine njegova djela²⁸. Dovoljno je da optuženi razumije opći kontekst u kojem je djelovao²⁹.

123. Optuženi mora znati za širi kontekst kojem se radnje koje on vrši nalaze, s tim da optuženi pogotovo mora znati da je napad usmjeren protiv civilnog stanovništva, odnosno znati da njegove radnje su dio toga napada ili u najmanju ruku rizikovati da njegova djela postanu dio toga napada³⁰.

124. Zaključak o postojanju neksusa između konkretnih djela za koja je optuženi i osuđen i prethodno opisanog i utvrđenog napada na civilno stanovništvo, Vijeće je izvelo razmatranjem činjenice prisustva optuženog na području općine Prijedor u inkriminisanom periodu, njegovom znanju o dešavanjima koja u tom periodu na teritoriji općine, te činjenicom neposrednog učešća optuženog u aktivnostima VRS koje su se to vrijeme dešavala na opštini Prijedor.

125. S obzirom na vrstu krivičnog djela za koje je optuženi S.P. ovom presudom oglašen krivim, a o čemu će u nastavku ove presude Vijeće dati detaljnije obrazloženje, jasno proizilazi da je optuženi S.P., kao pripadnik VRS i stanovnik opštine Prijedor, koja predstavlja relativno manju administrativnu jedinicu, u kojoj počinjene inkriminacije ne mogu ostati nezapažene, u kojoj se svakodnevno dešavaju ubistva, deportacije, odvođenja u logore, bio svjestan postojanja širokog i sistematičnog napada na civilno bošnjačko stanovništvo.

²⁷ MKSJ, presuda Žalbenog vijeća u predmetu Duško Tadić, paragraf 248.

²⁸ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu Fatmir Limaj, paragraf 190.

²⁹ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Dario Kordić*, paragraf 185.

³⁰ Presuda Žalbenog vijeća, Kunarac i drugi

126. U vezi naprijed navedenog, Vijeće je razmotrilo provedene dokaze³¹ i na temelju istih nesumljivo zaključilo da je optuženi S.P., kao pripadnik Volarske čete, koja je bila u sastavu 6. Ljubinskog bataljona 43. Prijedorske motorizovane brigade Vojske Republike Srpske, znao i morao znati za širinu napada usmjerenog protiv nesrpskog stanovništva opštine Prijedor.

127. Da je optuženi S.P. bio pripadnik tzv Volarske čete 6. Ljubinskog bataljona 43. Prijedorske motorizovane brigade VRS potvrdili su i saslušani svjedoci, saborci optuženog, N.R., D.M.-1, M.T. i Lj.V. koji su također bili pripadnici Volarske čete koja je bila na punktu u Rizvanovićima, mada odbrana optuženog navedenu činjenicu nije ni osporavala.

128. Naime, optuženi S.P. je bio pripadnik oružanih snaga jedne strane u sukobu. Ako se navedeno sagleda u kontekstu masovnosti samog napada, te sveobuhvatnosti djelovanja srpskih snaga na teritoriji pod njihovom kontrolom, opravdano je zaključiti da je optuženi, kao sastavni dio formacija koje su vršile napad, u potpunosti bio upućen u dešavanja. Optuženi S.P., kao pripadnik Volarske čete je zasigurno bio upoznat sa činjenicom da se u inkriminisanom periodu na području opštine Prijedor gdje je i živio odvijao širok i sistematičan napad usmjeren protiv civilnog stanovništva.

129. Dakle, uzevši u obzir utvrđeno činjenično stanje, te navedene kriterije, Vijeće je zaključilo van svake razumne sumnje da je optuženi S.P. znao za postojanje niza rasprostranjenih i sistematskih zločina usmjerenih protiv civilnog bošnjačkog stanovništva opštine Prijedor, čime je kod Vijeća otklonjena bilo kakva sumna da je optuženi znao i htio da i njegova djela budu dijelom napada i da doprinese takvom napadu protiv civilnog stanovništva.

130. Imajući u vidu sve navedeno, Vijeće nalazi dokazanim postojanje općih elemenata krivičnog djela iz člana 172. KZ BiH.

a) Djelo u osnovi zločina – progon

131. Optuženom S.P. stavljeno je na teret počinjenje krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, i to stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom a), odnosno izvršenje progona ubistvom.

132. Kako je to navedeno u izreci presude, Vijeće je našlo dokazanim da je optuženi S.P., kao saizvršilac, počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 133. stav

³¹ T- 21 Naređenje komandanta GŠ Vojske Srpske Republike BiH od 16.06.1992. godine Dokazi Tužilaštva BiH: T- 27 - Ovjerena kopija obrasca „Vob-2“ za S.P., T-28- Ovjerena kopija obrasca „Vob-3“ za S.P.; T-29- Dopis Ministarstva rada i boračko invalidske zaštite RS, u prilogu ovjerena kopija obrasca „Vob-8“ za S.P.

1. tačka h) u vezi sa tačkom a) KZ BiH odnosno da su izvršili progon civila bošnjačke nacionalnosti sa teritorije opštine Prijedor ubistvom.

134. Odredba člana 172. stav 2. KZ BiH u tački h) sadrži značenje pojma progon „*Progon jeste namjerno i teško, međunarodnom pravu suprotno uskraćivanje osnovnih prava, zbog pripadnosti skupini ljudi ili zajednici*“. Kod ovog djela počinitelj na grub način i suprotno međunarodnom pravu jednoj ili više osoba oduzima temeljna ili ljudska prava pri čemu je odabir takvih osoba ili osobe izvršen na osnovu identiteta skupine ili kolektiviteta ili je baš ciljano na tu skupinu ili kolektivitet. Takav odabir se temelji na naznačenim razlikama među skupinama ili drugim razlozima koji su opšteprihvaćeni kao nedozvoljeni po međunarodnom pravu.³²

135. Prema zakonskoj definiciji elementi krivičnog djela progona kao zločina protiv čovječnosti su:

- namjerno i teško uskraćivanje osnovnih prava;
- suprotno međunarodnom pravu;
- zbog pripadnosti skupini ljudi ili zajednici;
- protiv bilo koje grupe ljudi ili kolektiva na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, spolnoj ili drugoj osnovi koja je univerzalno prihvaćena kao nedopustiva po međunarodnom pravu;
- u vezi s bilo kojim krivičnim djelom iz stava ovog člana zakona, bilo kojim krivičnim djelom propisanim u ovom zakonu ili bilo kojim krivičnim djelom u nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine.

136. Progon je oblik diskriminacije na osnovu rase, religije ili političkog mišljenja sa namjerom i rezultatom kršenja temeljnih prava pojedinca.³³ Nije nužno postojanje zasebnog djela nečovječne prirode da bi postojao progon, već i sama diskriminacija čini djelo nečovječnim. Zločin progona obuhvata najrazličitija djela uključujući, između ostalog, djela fizičke, ekonomske ili pravne prirode kojima se krše osnovna ili temeljna prava pojedinca. Diskriminacija predstavlja jedan od navedenih elemenata koji je neophodan za dokazivanje počinjenja krivičnog djela progona.

137. Iako se presude za progon uglavnom zasnivaju na nizu djela koja su optuženi počinili, bitno je napomenuti da i jedno djelo može biti dovoljno za postojanje progona,

³² Vidi Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini, knjga I, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, str. 565

³³ *Tadić*, prvostepena presuda, par. 697, 710

ako to djelo stvarno diskriminiše i ako je izvršeno s namjernom da se diskriminiše po jednom od zabranjenih osnova.³⁴

138. Nekoliko pretresnih vijeća MKSJ iznijelo je stav da progon, zbog svog diskriminativnog karaktera, predstavlja naročito težak zločin koji zbog toga povlači posebno strogu kaznu.³⁵

139. *Mens rea* za djelo progona sastoji se od tri elementa: znanja da postoji rasprostranjen ili sistematski napad na civilno stanovništvo i da djelo optuženog ulazi u okvir napad; namjere da se izvrši djelo u osnovi progona i diskriminativne namjere, odnosno namjere da se žrtve progone na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.³⁶ Ovim posljednjim elementom, progon se razlikuje od drugih zločina protiv čovječnosti, na kojima se najčešće bazira. O postojanju diskriminativne namjere može se, u nedostatku direktnih dokaza, zaključiti iz okolnosti.³⁷

140. U konkretnom slučaju, optuženi S.P. izvršio je progon ubistvom na vjerskoj i etničkoj osnovi.

b) Djelo u osnovi zločina – Ubistvo

141. U odnosu na učešće optuženog kao saizvršioca u ubijanju civila Bošnjaka na punktu u mjestu Rizvanovići, Vijeće je analizom svih izvedenih dokaza našlo da su svi elementi progona ubistvom dokazani.

142. Naime, nesporno je da lišavanje druge osobe života, naročito na način kako je to opisano u izreci presude, predstavlja namjerno i teško uskraćivanje prava na život, temeljnog ljudskog prava svakog pojedinca, kao što je nesporno da je takvo činjenje suprotno i nacionalnom i međunarodnom pravu, te da su žrtve – tri muškarca i dvije žene bili pripadnici etničke i vjerske zajednice Bošnjaka i da su upravo i samo zbog te činjenice oni i izgubili život, odnosno da su njihovi egzekutori svoje protipravne radnje lišavanja drugih osoba života preduzeli isključivo zbog toga što su te osobe bile pripadnici određene etničke i vjerske skupine ljudi, te da je ubistvo sankcionisano tačkom a) stava 1. člana 172. KZ BiH.

143. Tačka a) citirane odredbe podrazumijeva da je osoba lišena života i da je lišenje života izvršeno direktnim umišljajem, jer je opušteni bio svjestan svoje radnje izvršenja i htio njeno učinjenje. Na gotovo identičan način ova pojedinačna inkriminacija propisana je i Statutom MKSJ, pa je Sud imao u vidu i njihovu definiciju ubistva, kao “protuzakonitog i namjernog lišavanja života ljudskog bića”.

³⁴ Prvi put je navedeni stav iznesen u predmetu *Kupreškići i dr.* (par. 624), a kasnije ga je potvrdilo i Žalbeno vijeće u predmetima *Vasiljević* (par. 113), *Blaškić* (par. 131) i *Kordić i Čerkez* (par. 102)

³⁵ Presuda pretresnog vijeća u predmetu *Blaškić* (par. 785)

³⁶ Presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Stakić* (par. 328)

³⁷ Presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Kordić i Čerkez* (par. 675)

144. *Mens rea* ili stanje svijesti kod počinitelja podrazumijeva postojanje umišljaja da ubije, ili da nanese teške tjelesne povrede koje će vjerovatno rezultirati smrću, ili je bezobziran u pogledu toga da li će doći do smrtnog ishoda ili ne.³⁸

145. Diskriminatorna osnova koju je utvrdio MKSJ, odnosno rasna, vjerska i politička osnova, predstavlja isključivu osnovu koju priznaje međunarodno običajno pravo u inkriminisanom vremenskom periodu, pa je to isključiva osnova koju je i ovo Vijeće uzelo u razmatranje. Ovakav stav je do sada prihvaćen u praksi Suda BiH.³⁹ S tim u vezi, vijeće nalazi da je u konkretnom slučaju diskriminacija izvršena prema pripadnicima bošnjačkog civilnog stanovništva.

VII NALAZI SUDA

146. Nakon provedenog dokaznog postupka Vijeće je nesumljivo zaključilo da je optuženi S.P. djelujući kao saizvršilac sa P.S. (umro)⁴⁰, postupao sa direktnim umišljajem i diskriminatorskom namjerom, te sa činjenično opisanim radnjama iz izreke presude ostvario sve elemente iz tačke h) u vezi sa tačkom a) stava 1. člana 172. KZ BiH.

147. Na navedene okolnosti saslušani su svjedoci Tužilaštva BiH i to M.D., S-1, Đ.A., D.M., Lj.V., A.J., N.L., D.M.-1, M.Č.-1, A.D., B.Š., N.R., A.S., S-2, a pročitani su iskazi umrlog svjedoka S.Č., te je saslušan i vještak dr. H.Ž., specijalista sudske medicine.

148. Vijeće je, na osnovu provedenih dokaza, prije svega iskaza saslušanih svjedoka, sa sigurnošću utvrdilo da je optuženi S.P. u drugoj polovini mjeseca jula 1992. godine u jutarnjim satima zajedno sa P.S. (umro) civile M.Č., Đ.Č., F.Č., E.Č. i Š.Č., koji su bili zatvoreni u objekat koji se nalazio preko puta osnovne škole u Rizvanovićima, lišio života pucajući iz vatrenog oružja. Događaj su potvrdili saslušani svjedoci, čiji su iskazi, u pogledu navedenih činjenica, međusobno saglasni, dosljedni, jasni i ničim dovedeni u sumnju, a odbrana optuženog nije ni osporavala inkriminirani događaj. Vijeće je, također, na osnovu okolnosti pod kojima je krivično djelo izvršeno, van svake sumnje, zaključilo da su izvršioc postupali sa diskriminatornom namjerom.

149. Prije svega, a suprotno navodima odbrane, Vijeće je saslušanjem svjedoka N.R., D.M.-1 i Lj.V., utvrdilo da je optuženi S.P. u kritično vrijeme, kao pripadnik Volarske čete boravio na punktu u Rizvanovićima. Naime, ovi svjedoci su u tom periodu zajedno

³⁸ *Zejnib Delalić i drugi* (predmet „Čelebići”), Predmet br. IT-96-21-T, Prvostepena presuda, 16.11. 1998, 439; *Akayesu*, Prvostepena presuda 589; *Dario Kordić i drugi*, Predmet br. IT-95-14/2-T, Prvostepena presuda, 26.02.2001., 236

³⁹ Vidi predmet *Rašević i Todović*, prvostepena i drugostepena presuda, i predmet *Bundalo*, drugostepena presuda

⁴⁰ T-3 Izvod iz matične knjige umrlih broj 04-202-1-1665/17 od dana 29.03.2017. godine za lice P.S.

sa optuženim bili pripadnici Ljubinskog bataljona, te su saglasni u tome da je i optuženi bio sa njima na punktu. I sam optuženi S.P. je svjedočeći u svoju korist naveo da je do 23. ili 24. jula 1992 godine bio u svom selu kad je upućen na punkt u Rizvanoviće, gdje je imao zadatak da se kontrolišu vozila koja su tuda prolazila.

150. Konkretno vezano za inkriminirani događaj, Vijeće je posebno cijenilo iskaz svjedoka S-1 koji je detaljno opisao okolnosti pod kojima se desilo privođenje i ubistvo porodice Č. Budući da je svjedok S-1 jedini očevidac inkriminiranih ranji, Vijeće te je sa posebnom pažnjom cijenilo iskaz ovog svjedoka i dovelo ga u vezu sa iskazima drugih saslušanih svjedoka kao i uložnim materijalnim dokazima.

151. Tako je svjedok S-1, koji je kao pripadnik Ljeskarske čete u julu 1992. godine bio na punktu u Rizvanovićima sa pripadnicima Volarske čete, naveo da je po naređenju R.B., otišao sa Đ.A. i još dva vojnika otišli provjeriti informaciju da se u Hambarinama nalazi naoružana grupa koja se krije u šumi. Tu informaciju su dobili od čovjeka koji je došao na punkt, musliman koji ih je uputio gdje treba da idu.

152. Komandant bataljona R.B. je izdao naređenje Đ.A. koji je poveo tri vojnika, među kojima je bio svjedok S-1, da idu izviditi situaciju i da te civile privedu na punkt u Rizvanoviće, kako bi ih otpremio na Ljubiju rudnik na stadion.

153. Kada su došli do kuće gdje ih je taj čovjek uputio, našli su civile M.Č., Đ.Č., F.Č., E.Č. i Š.Č., a svjedok je prepoznao M.Č. i F.Č., koje je znao jer su se bavili poljoprivredom i stokom kao i svjedok.

154. Da su svjedok S-1 i Đuro Adamović, [REDACTED] potvrđuje i iskaz svjedoka odbrane Mustafe Čauševića, koji se krio u kukuruzima kada je jedno jutro došla vojska, nije ih mogao vidjeti ali po glasovima je zaključio da ih je 4 ili 5. Svjedok je naveo da je čuo kako njegov otac Mustafa doziva njegovog brata Faudina da dođe, dok su vojnici od Šefke Čaušević tražili da pokaže gdje se nalazi zemunica.

155. Komandir Đ.A. je naredio svjedoku S-1 i drugim vojnicima da se civili vode u Rizvanoviće, što je svjedok odbio jer je znao M.Č. i F.Č., te su ta dvojica vojnika odveli civile na punkt u Rizvanoviće i zatvorili ih preko puta osnovne škole u prostoriju u prizemlju što je bila kao šupa ili ostava.

156. Nađeni civili su prenoćili u toj prostoriji jer su trebali biti sprovedeni u Ljubiju Rundnik na stadion, međutim sutradan kad je svjedok S-1 ustao primjetio je optuženog S.P. i P.S. kako sprovode civile kraj jedne crvene kuće i nakon toga par minuta su se čuli rafali.

157. Svjedok dalje navodi da je otišao dole da vidi šta se događa, njih pet je ležalo potrbuške a optuženi S.P. i P.S. su držali puške uperene u njih. Dok je svjedok došao

do njih oni su bili poubijani. U tom trenutku se S.P. okrenuo i dao komentar „radi ovakvih je “C...”, poginuo.“

158. Svjedok S-1 posebno ističe da u trenutku kada je čuo rafal i kada je vidio članove porodice Č. kako leže, nije vidio ni nikoga od trećih lica u blizini mjesta gdje su oni ležali osim S.P. i P.S.

159. Sa iskazom svjedoka S-1 saglasan je i iskaz svjedoka Đ.A., koji je bio komandir Ljeskarskog odjeljenja i bio jedan od grupe vojnika koji su otišli da provjere saznanja da se grupa ljudi krije u Hambarina i hrani naoružanu muslimansku vojsku.

160. Svjedok Đ.A. potvrdio je i dio iskaza gdje je svjedok S-1 zamolio da ne bude on taj koji će sprovesti civile s obzirom da je poznavao dvojicu. I ovaj svjedok je potvrdio da su lica koja su lišila života članove porodice Č. bili optuženi S.P. i P.S. Kada se ubistvo porodice Č. dogodilo, svjedok Đ.A. nije bio prisutan tu, ne sjeća se ko mu je to saopštio.

161. O njegovim razlozima odsustva u to vrijeme sa punkta u Rizvanovićima saglasno su svjedočili svjedok S-1 i svjedok Đ.A., navodeći da je pomagao jednoj ženi da sa kćerkom izađe iz Prijedora.

162. Sa svjedokom S-1 i Đ.A. prilikom odvođenja članova porodice Č. [REDACTED] o slijedu događaja koji su prethodili lišenju života ovih civila. Osim toga, svjedok je također potvrdio da su članovi porodice Č. sprovedeni do punkta u Rizvanovićima i naveo je da je čuo kako su ubijeni, ali da ne zna ko je to uradio.

163. Odbrana je saslušanjem svjedoka O-1 pokušala da ospori iskaz svjedoka S-1, te da dokaže da je ustvari svjedok S-1 taj koji je lišio života zarobljene civile. Naime, svjedok O-1 je naveo da je ga je jedno jutro probudila rafalna paljba nakon čega je ustao i otišao do prozora kad je, nakon nekoliko minuta vidio svjedoka S-1 da prolazi između kuće i škole.

164. U pravcu dokazivanja teze odbrane da svjedok S-1, ukazujući na optuženog S.P. kao učinioca predmetnog krivičnog djela skriva vlastitu odgovornosti, odbrana je saslušala i svjedoka Z.D. i ovaj svjedok je kao pripadnik interventnog voda bio na punktu u Rizvanovićima navodi da ga je jedno jutro probudila rafalna paljba i kad je izašao na prozor vidio čovjeka srednjeg rasta koji izlazi iz šume, sa automatskom puškom i da ide u pravcu Ljeskara. Svjedok je naveo da su mu kolege rekly da je to bio neki “K...”

165. Međutim, Vijeće je iskaz svjedoka O-1 i svjedoka Z.D. dovelo u vezu upravo sa svjedočenjem svjedoka S-1 i njegovom svjedočenju o slijedu događaja nakon što je vidio da su članovi porodice Č. lišeni života. Tako je na upit tužioca šta se dalje desilo rekao „ja sam izašao prvi, oni su izašli iza mene,.. Analizirajući iskaz ova tri svjedoka, Vijeće je našlo da su svjedoci O-1 i Z.D. potvrdili iskaz svjedoka S-1, te da je ustvari

logično da su vidjeli svjedoka S-1 kako se vraća sa mjesta gdje je izvršeno krivično djelo prema svojoj jedinici, odnosno u pravcu Ljeskara, jer je i sam svjedok rekao da je otišao prije optuženog S.P. i P.S.

166. Da su članovi porodice Č. ubijeni nakon što su prenoćili zatvoreni u prostoriji na punktu u Rizvanovićima, potvrđuju i svjedoci koji su kao pripadnici VRS bili u to vrijeme na punktu.

167. Tako je svjedok N.L., pripadnik Ljubinskog bataljona i koji je kao izviđač bio smješten kod škole u Rizvanovićima, čuo da je jedno jutro u suton ubijeno pet civila muslimana od kojih su dvije bile žene i troje muškaraca. Vezano za navedene događaje, svjedok se osjećao neprijatno jer je tada imao 24 godine.

168. Na punktu u Rizvanovićima u to vrijeme je bio i svjedok Lj.V., komandir interventnog voda, koji svjedoči o tome da je, u drugoj polovini jula 1992, po povratku sa zadatka na punkt zatekao grupu civila zatvorene u trgovinu prekoputa škole, misli da su bile dvije žene i tri muškarca. Svjedok je pitao odakle ti civili, rekli su mu da su zarobljeni u zemunici na području Hambarna, ali ne zna ko ih je zarobio. Nakon toga, otišao je na odmor a oni su ostali u toj trgovini. Prespavao je, sutradan kad se ustao oko 8-9 ujutru, tih ljudi nije bilo tu.

169. Navedeni svjedoci nisu imali saznanja o tome ko je izvršilac ubistva, ali je Vijeće u njihovim iskazima našlo dovoljnu potvrdu da su oštećeni zaista zarobljeni i ubijeni na lokalitetu punkta u Rizvanovićima.

170. Osim iskaza svjedoka pripadnika VRS, iskaz svjedoka S-1 potkrijepljen je i iskazima drugih saslušanih svjedoka koji, iako nisu bili prisutni samom događaju, svojim saznanjima koja su iznijeli tokom svog svjedočenja bez sumnje potvrđuju i dopunjavaju iskaz svjedoka S-1, te ih vijeće nalazi važnim za utvrđenje činjeničnih navoda i krivične odgovornosti optuženog. To su iskazi svjedoka, mještana sela Rizvanovići i oklonih sela, od kojih su neki vidjeli, a neki čuli da je pet članova porodice Č. ubijeno.

171. U tom kontekstu, Vijeće je cijeno iskaz svjedoka D.M., čija kuća je udaljena od kuće oštećenog M.Č. oko 50 metara. Svjedok je naveo da je vidio kroz prozor svoje kuće kako odvede M.Č., njegovu suprugu Đ.Č., sina F.Č. i E.Č., kao i Š.Č., kojima su bile ruke na leđima svezane. Odvedi su ih u pravu Rizvanovića, kasnije je čuo da su ubijeni iza škole u Rizvanovićima, gdje su i pronađeni, zakopani na površini.

172. Kćerka ubijene Š.Č., A.S., je u svom iskazu navela da je od rođaka S.Č.-1 čula da je vojska došla po članove njene porodice i da su ih nakon toga odveli u Rizvanoviće. Te prilike su odvedeni osim njene majke Š.Č., M.Č., Đ.Č., F.Č. i E.Č. Njihova tijela su ekshumirana u augustu 1998 godine, a nađeni su u šumarku koji se nalazio iza škole u Rizvanovićima.

173. I svjedok odbrane O.Č. je naveo da su mu, sada preminule komšinice, ispričale da je vojska došla i odvela članove porodice Č., a da mu je jedna od njih rekla da su F.Č. i M.Č. tom prilikom tukli.

174. Konačno, svjedok odbrane S.Č. je naveo da mu je jedna starija komšinica rekla da su porodicu Č. povezali jednim štrikom i odveli te da su njihovi leševi pronađeni i ekshumirani 1998. godine.

175. Vijeće nalazi bitnim osvrnuti se i na određene razlike u iskazima svjedoka, na čemu je odbrana insistirala, dovodeći na taj način u pitanje kredibilitet svjedoka S-1 kao ključnog svjedoka optužbe. U tom pravcu, odbrana potencira da je iskaz svjedoka kontradiktoran iskazima svih ostalih svjedoka u odnosu na to da li su prilikom odvođenja pretukli M.Č., F.Č. i ostale članove porodice Č., da li je te prilike bio prisutan R.B., kao i da li su bili svezani.

176. Odbrana je isticanjem razlika u iskazu svjedoka S-1 vezano za to da li su članovi porodice bili vezani prilikom odvođenja i da li su oštećeni M.Č. i F.Č. bili premlaćivani prilikom odvođenja, izvodeći u tom pravcu određeni broj svjedoka. Odbrana tvrdi da je svjedok prešućivanjem ovih činjenica, koje za vijeće nisu sporne, pokušalo ukazati na to da svjedok S-1 na taj način pokušava umanjiti svoje učešće u odvođenju i sudbini porodice Č. Međutim, za Vijeće je sasvim razumljivo da je svjedok S-1 prešutio ove činjenice iz svog ličnog neslaganja i stida zbog toga šta se dešavalo. Uvjerenje u svoj stav, Vijeće nalazi i u tome da je sam svjedok S-1 tražio od Đ.A. da ne učestvuje u odvođenju zarobljenih civila s obzirom da je preoznao M.Č. i F.Č., koji su se bavili poljoprivredom kao i on, te ih je na taj način poznavao. Ovu tvrdnju svjedoka je potvrdio i svjedok Đ.A., a o čemu se Vijeće očitovalo u prethodnim paragrafima.

177. Dovodeći u pitanje lokaciju gdje su civili ubijeni, odbrana je i na taj način pokušala osporiti iskaz svjedoka S-1. Tako odbrana navodi kako nije tačna tvrdnja svjedoka S-1 da su oštećeni ubijeni neposredno ispod škole, na udaljenosti oko 50 metara, već da je izvedenim dokazima utvrđeno da su članovi porodice Č. ubijeni na mnogo većoj udaljenosti i to oko 500 metara. Navedene činjenice, po mišljenju odbrane, nesporno su utvrđene zapisnikom o ekshumaciji⁴¹, te proizilaze iz iskaza svjedoka A.J.

178. Radi utvrđivanja tačne lokacije stradanja porodice Č., Vijeće je prije svega izvršilo uvid u Zapisnik o ekshumaciji (T-33) iz kojeg proizilazi da su "tijela porodice Č. nađena na lokaciji Rizvanovići 1, koja se nalazi ispod glavne saobraćajnice koja ide kroz centar Rizvanovića iz pravca Čarakovo tako da se ide jednim kolskim njivskim putem lijevo nešto oko 500 metara niz jednu kosinu do visoke mješovite šume".

⁴¹ **T-33** Zapisnik Kantonalnog suda u Bihaću o ekshumaciji (iskopavanje iz zemlje) pregledu, identifikaciji i obdukciji mrtvih tijela pronađenih u masovnim i pojedinačnim grobnicama na području R. Srpske, Opština Prijedor sa bliže opisanim užim lokacijama i mjestima broj KRI -67/98 od 28.10.1998. godine

178. O lokaciji gdje su ubijeni civili nađeni svjedočio je i A.J., koji se nakon napada na Hambarine krio u obližnjim šumama. Jedne prilike kad je silazio po hranu, na lokaciji Rizvanovića naišao je na gomilu ubijenih ljudi. Uspio je da vidi kako su tijela su bila u civilnoj odjeći i nabacana jedna preko drugih. Tijela su se nalazila u kotlini kod škole u Rizvanovićima i voćnjaka, udaljena oko 500 metara ispod škole. Svjedok A.J. je kasnije saznao da su to bila tijela porodice Č.

179. Dovodeći u vezu iskaz svjedoka A.J. i zapisnik o ekshumaciji, Vijeće nalazi da je iskaz ovog svjedoka saglasan o tome na kojoj su lokaciji oštećeni pronađeni. Za utvrđivanje odgovornosti optuženog S.P. nije od presudnog značaja da li je to zaista i lokacija gdje su civili i lišeni života, s obzirom da se sve radnje odvijaju na mikrolokaciji punkta u Rizvanovićima, te da u tom pravcu nema većih odsutpanja u izvedenim materijalnim dokazima i iskazima saslušanih svjedoka.

180. Naime, Vijeće ne može na osnovu ovih dokaza sa sigurnošću izvesti zaključak da su na toj lokaciji članovi porodice Č. zaista i lišeni života. U tom smislu, Vijeće je cijenilo i iskaz svjedoka B.Š. koji je bio angažovan kao rezervni policajac i angažovan u "akciji čišćenja" područja Hambarina, Rakovčana, Rizvanovića i Biščana. Svjedok je naveo kako je jedne prilike vidio na nekoliko leševa koji su ležali na asfaltu razbijenih glava, a koja su po naredbi R.B. pomjereni do šumarka.

181. Vijeće ne može sa sigurnošću izvesti zaključak ni da su tijela koje je svjedok B.Š. vidio da su po naredbi R.B. pomjerena u šumarak zaista tijela ubijenih članova porodice Č., međutim Vijeće nalazi logičnim slijedom da su tijela pomjerena sa mjesta gdje se ubistvo desilo, imajući u vidu da su u neposrednoj blizini bio punkt kao i pripadnici Ljeskarske čete.

182. Ne nalazeći niti jedan valjan razlog zbog kojeg bi svjedok S1 lažno teretio optuženog, Vijeće je njegov iskaz cijenilo iskrenim, vjerodostojnim i objektivnim i kao takvog ga i prihvatilo u odnosu na činjenice o kojima je svjedočio.

183. Prilikom ispitivanja od strane odbrane, Vijeće nije steklo dojam da svjedok S-1 izbjegava odgovore na pitanja odbrane optuženog. Svjedok S-1 je detaljno i opširno odgovarao na pitanja branioca, čak je braniocu ostavljena mogućnost dosta detaljnijeg ispitivanja ovog svjedoka izlazeći iz okvira unakrsnog ispitivanja.

184. Odbrana optuženog S.P. je osporavala iskaz svjedoka S-1 tvrdeći da ovaj svjedok pokušava da sa sebe skine krivični djelo pripisujući da ga je uradio optuženi S.P. Na tu okolnost svjedočio je i optuženi S.P. u svoju korist, navodeći da ga je jedne prilike sreo poznanika Z.D. na autopijaci i koji rekao optuženom kako zna da je krivično djelo za koje se optuženi tereti učinilo lice zvano "K...", odnosno svjedok S-1, te da on optuženog u to vrijeme uopšte nije viđao na punktu u Rizvanovićima.

185. Sud je po prijedlogu odbrane, saslušalo svjedoka Z.D., koji je iznio svoja saznanja povodom predmetnog događaja, navodeći da je te prilike vidio svjedoka S-1

sa puškom. Vijeće je iskaz ovog svjedoka analiziralo i dovelo u vezu sa iskazima ostalih saslušanih svjedoka u paragrafu 175., te neće ponavljati iste zaključke.

186. U nedostatku drugih izvedenih dokaza koji bi doveli u sumnju iskaz svjedoka S-1, Vijeće je prihvatilo saglasne i precizne iskaze saslušanih svjedoka optužbe, te salušane svjedoke odbrane nalazi neuvjerljivom a njihove iskaze usmjerene na umanjenje krivične odgovornosti optuženog S.P. za djelo koje mu se optužnicom stavlja na teret.

187. Vijeće nalazi bitnim spomenuti kako je svjesno da između kazivanja pojedinih svjedoka kojima poklanja vjeru i na koje se poziva, međusobno postoje određena odstupanja (vezano za prisutvo R.B. prilikom odovođenja civila, boja automobila kojim su došli na spomenutu lokaciju, da li je sa njima došao A.E. bio sa njima ili ne), međutim niti jedna od navedenih kolizija za Vijeće nije od takvog značaja da u pogledu odlučnih činjenica može uticati na vjerodostojnost njihovih iskaza.

188. Cjeneći kako iskaze saslušanih svjedoka tako i materijalne dokaze, u odnosu na inkriminirani događaj i identitet optuženog, Vijeće iste nalazi vjerodostojnim, istinitim i međusobno logički povezanim u jednu konzistentnu i uvjerljivu cjelinu, zbog čega, van svake razumne sumnje, opravdavaju zaključak vijeća kritičnog dana optuženi S.P. zajedno sa P.S. lišio života članove porodice Č. na način kako je opisano u izreci presude, zbog čega je i oglašen krivim.

189. Tužilaštvo BiH je u kao dokaze o tome da su ubijeni civili na punktu u Rizvanovićima članovi porodice Č. zaista oštećeni M.Č., Đ.Č., F.Č., E.Č. i Š.Č. uložilo je zapisnike o prepoznavanju oštećenih (T-32), Zapisnik o ekshumaciji (T-33) i Obdukcione zapisnike (T-34).

190. Posmrtni ostaci ubijenih M.Č., Đ.Č., F.Č., E.Č. i Š.Č. su pronađeni i ekshumirani, te je identifikacijom potvrđeno da se radi o navedenim licima, a osim iskaza svjedoka, potvrđeno je to i materijalnim dokazima uloženim od strane Tužilaštva BiH, i to dopisom MUP USK, Treća policijska uprava, PS Sanski Most, sa zapisnicima o prepoznavanju leša⁴², gdje se navodi da je pregledom leševa i prepoznavanjem od strane S.Č. utvrđeno da se radi o Š.Č., M.Č., E.Č., Đ.Č. i F.Č.

191. Prema operativnim saznanjima ovlaštenih službenih lica MUPa USK Bihac i članova državne komisije za traženje nestalih osoba, dana 14.10.1998 godine utvrđena je i locirana grobnica na lokaciji Rizvanovići 1 koju je lokaciju pokazao svjedok S.Č. i utvrdio da se radi o članovima njegove porodice. Navedeno proizilazi iz Zapisnika o ekshumaciji (iskopavanju iz zemlje), pregledu, identifikaciji i obdukciji mrtvih tijela (osoba) pronađenih u masovnim i pojedinačnim grobnicama na području R. Srpske Općina Prijedor sa bliže opisanim užim lokacijama i mjestima, Kantonalni sud u Bihacu, broj KRI-06/98 od 28.10.1998. godine⁴³. Iz zapisnika također proizilazi

⁴² T -32

⁴³ T - 33

da je prilikom iskopavanja masovne grobnice pronađeno jedno uže dužine 3 metra sa pet čvorova sa kojim su bile vezane ruke pronađenih osoba, te su vidne povrede glave izazvane metkom.

192. Stalni sudski vještak H.Ž., specijalista sudske medicine, postupajući po naredbi Tužilaštva BiH od 14.07.2017. godine, sačinio je nalaz i mišljenje⁴⁴ vezano za okolnosti ubistva M.Č., Đ.Č., F.Č., E.Č. i Š.Č. te se izjasnio povodom vrstama i težinama povreda, sredstvima kojima su nanesene povrede i na koji način su te povrede prouzrokovale smrt. Prilikom sačinjavanja nalaza i mišljenja vještak H.Ž. je koristio obdukcioni zapisnik dr. S.M. br. 67/98 od 21.10.1998. godine⁴⁵. Vještak je na svim ekshumiranim tijelima konstatovao višestruke povrede nanesene iz vatrenog oružja koje su kao teške tjelesne povrede opasne po život i bile neposredni uzrok smrti.

193. Obrazlažući svoj nalaz i mišljenje na glavnom pretresu vještak je potvrdio da je vršio pregled ubijenih tijela i da je utvrdio da su kod oštećenih M.Č., Đ.Č., F.Č., E.Č. i Š.Č. povrede nastale upotrebom vatrenog oružja, ispaljivanjem više projektila (rafalom) i da je smrt nasilna. Vijeće je u cjelosti prihvatilo nalaz i mišljenje vještaka i u vezi s tim obrazloženju datom tokom glavnog pretresa jer se radi o dokazu koji je u skladu sa pravilima struke i nauke, dat od strane izuzetno stručnog i kvalifikovanog vještaka sudske medicine sa dugogodišnjim iskustvom u sudsko-medicinskim vještačenjima u velikom broju predmeta kako pred ovim, tako i pred drugim sudovima u BiH.

194. Odbrana je prigovarala na zakonitost prepoznavanja optuženog od strane svjedoka S-1 u toku istrage, navodeći da nije vršeno u smislu člana 85. stav 2. i 4. ZKP BiH, te i na neposredno prepoznavanje optuženog od strane svjedoka u sudnici.

195. Kada je u pitanju identitet optuženog S.P., zaključak o njegovom učešću u izvršenju opisanih radnji Vijeće prije svega temelji na iskazu svjedoka S-1, a isti je potkrijepljen i iskazom svjedoka Đ.A.

196. Odbrana je u tom pravcu uložila i zapisnik o prepoznavanju osoba T20 0 KTRZ 0013420 17 od 25.04.2017. godine i fotoalbum T20 0 KTRZ 0013420 17 od 24.04.2017. godine⁴⁶ od strane svjedoka S-1 osporavajući pri tome zakonitost zapisnika, navodeći da je prepoznavanje putem foto albuma moguće samo ukoliko Tužilaštvo ne navede razlog zbog kojih se nije moglo izvršiti "klasično prepoznavanje".

197. Bez obzira što je svjedok S-1 izvršio prepoznavanje optuženog S.P., odbrana navodi da to ustvari ide u korist odbrane jer na taj način svjedok S-1 sam pobija svoj iskaz jer je optuženog S.P. opisao kao osobu "srednjeg rasta, visine negdje oko 180 cm, tada je imao oko 30tak godina, svjetlije put, srednje tjelesne građe⁴⁷".

⁴⁴ T -35

⁴⁵ T- 34

⁴⁶ O - 32

⁴⁷ *ibid*

198. Odbrana je također u spis uložila i tri kolor fotografije⁴⁸ iz devedesetih godina koja, po stavu odbrane također potvrđuje da se radi o tamnoputom čovjeku, a što odbrana tvrdi da su potvrdili i svjedoci B.B., M.T., B.S. i B.G. koji su saglasno naveli da je optuženi S.P. bio izrazito crn, kako 1992 godine, tako i danas.

199. Međutim, suprotno tvrdnjama odbrane, Vijeće je uvidom u fotoalbum od 24.04.2017. godine našlo da je isti na zakonit način pribavljen dokaz, te ga je dovelo u vezu sa ostalim izvedenim dokazima odbrane optuženog. Tako Vijeće nalazi da i uložene kolor fotografije ukazuju da je svjedok S-1 ispravno prepoznao optuženog S.P., opisujući ga kao osobu svjetlije put. Naime, Vijeće ističe kako je upravo svijetla put ono što je karakteristično za optuženog S.P., a što je jasno vidljivo iz svih uloženi fotografija. U tom pravcu, Vijeće primjećuje da optuženi S.P. ima svijetle oči što se uklapa u karakteristiku opisa svijetle puti.

200. Vijeće nalazi da su saslušanim svjedocima TBiH, kao i uloženi materijalnim dokazima razjašnjena sva pitanja koje odbrana potencira kao sporna.

201. Dakle, kada se sagledaju sve činjenice i okolnosti pod kojima je djelo počinjeno, a imajući u vidu provedene dokaze i dovodeći ih u međusobnu vezu, Vijeće nalazi da jedini mogući zaključak jeste da isti, van svake razumne sumnje, potvrđuju činjenično utvrđenje onako kako je navedeno u izreci presude, odnosno potvrđuju da je optuženi S.P. postupajući kao saizvršilac, opisanim radnjama ostvario sva bitna obilježja krivičnog djela koje mu je satavljeno na teret.

202. Vijeće nalazi da je optuženi u počinjenju predmetne inkriminacije postupao sa direktnom umišljajem, znajući da se radi o civilima bošnjačke nacionalnosti, svjestan da će njegove radnje dovesti do smrti oštećenih, koju zabranjenu posljedicu je i htio.

VIII ODLUKA O KRIVIČNOPRAVNOJ SANKCIJI

203. Član 2. stav 2. KZ BiH glasi: "Propisivanje krivičnih djela vrste i raspona krivičnihopravnih sankcija, zasniva se na neophodnosti primjene krivičnopravne prinude i njeneoj srazmjernosti jačini opasnosti za lične slobode i prava čovjeka, te druge osnovne vrijednosti".

204. Nalazeći dokazanim da je optuženi S.P., radnjama opisanim u izreci presude, počinio krivično djelo za koje je ovom presudom oglašen krivim, Vijeće je prilikom odmjeravanja kazne cijeno sve okolnosti koje utiču na visinu kazne.

205. Polazeći od opšte svhe kažnjavanja propisane članom 39. KZ BiH i slijedeći pravila za odmjeravanje kazne predviđena članom 48. KZ BiH, Vijeće je pri

⁴⁸ O -30

odmjeravanju kazne cijenilo i uzelo u obzir sve olakšavajuće i otežavajuće okolnosti, te optuženom S.P. izreklo zatvorsku kaznu u trajanju od 13 (trinaest) godina.

206. Krivično djelo zločini protiv čovječnosti predstavljaju jedan od najtežih krivičnih djela propisanih Zakonom, za koje se može izreći kazna dugotrajnog zatvora, dok je članom 39. KZ BiH propisano da kazna mora izraziti i društvenu osudu za djela počinjenja krivična djela. Navedeno potvrđuju i brojni međunarodni dokumenti, a međunarodni pravni sistemi zabranjuju vršenje zločina protiv čovječnosti. Što u međunarodnom pravu predstavlja *ius cogens* od kojeg se ne odstupa.

207. Uprkos težini zločina koji su predmet ovog postupka, prilikom odlučivanja o visini kazne, Vijeće se vodilo i obavezom da kaznu treba individualizirati, odnosno da je potrebno svakom optuženom odmjeriti kaznu isključivo na osnovu njihovog konkretnog doprinosa i ranji kojima je djelo počinio, te olakšavajućih i otežavajućih okolnosti.

208. U konkretnom slučaju, Vijeće se kretalo u okviru opšteg minimuma i maksimuma predviđenog odredbom člana 172. KZ BiH, koji za ovo krivično djelo predviđa kaznu od najmanje 10 godina ili kaznu dugotrajnog zatvora u trajanju do 45 godina.

209. Vijeće je posebno cijenilo raniji život počinitelja, njegove lične prilike, da je otac četvero djece, držanje nakon učinjenog djela, njegovu raniju neosuđivanost, zbog čega smatra da sve navedeno predstavlja olakšavajuće okolnosti koje opravdavaju izrečenu zatvorsku kaznu. Vijeće nalazi da je izrečena zatvorska kazna adekvatna težini i posljedicama učinjenog krivičnog djela, te da će se istim postići svrha kažnjavanja. Otežavajuće okolnosti na strani optuženog vijeće nije našlo.

210. Na kraju, Vijeće nalazi potrebnim naglasiti da niko i ništa ne može vratiti izgubljene živote, niti dati srazmjernu nadoknadu za pretrpljene gubitke, patnju, i traume. To ne može ni kazna, bez obzira u kolikoj dužini trajanja bi bila izrečena. Međutim, Vijeće nalazi vrlo važnim da se u budućnosti spriječi činjenje ovako teških zločina i djelujući u tom pravcu, koristeći svako sredstvo vladavine prava, osigurati da se ovakva djela više nikada ne ponove. Da bi se uticalo na počinioca, a druge odvratilo od činjenja sličnih krivičnih djela, kazna mora biti učinkovita tako da u dovoljnoj mjeri odražava težinu djela. U vezi navedenog, Vijeće nalazi da je u konkretnom slučaju osuda na kaznu zatvora u trajanju od 13 (trinaest) godina, u srazmjeri sa težinom djela, uzimajući u obzir utvrđene okolnosti, učešćem i ulogom optuženog u izvršenju krivičnog djela, te cijeni da će se ovom kaznom postići svrha krivičnihopravnih sankcija i kažnjavanja u smislu člana 39. KZ BiH.

211. Vijeće nalazi da će vrsta i mjera izrečene krivičnopravne sankcije uticati na optuženog da ubuduće ne čini krivična djela, da će podstaknuti njegov preodgoj, odnosno da će se sa izrečenom kaznom u cjelosti ostvariti zahtjevi specijalne prevencije.

212. Isto tako, Vijeće smatra da izrečena kazna predstavlja adekvatan odraz osude krivičnog djela od strane šire društvene zajednice, te da šalje jasnu poruku svim budućim, potencijalnim učiniocima krivičnih djela i da u slučaju ratnih okolnosti ta djela neće ostati van dometa pravde i neće proći nekažnjeno budući da je poštivanje zakona i općeprihvaćenih pravila ponašanja, obaveza svakog pojedinca, ne samo u mirnodopskim uslovima, već i za vrijeme neprijateljstava.

IX. ODLUKA O TROŠKOVIMA I IMOVINSKOPRAVNI ZAHTEJEV

213. Na osnovu odredbe iz člana 189. stav 1. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, troškovi krivičnog postupka padaju na teret budžetskih sredstava, cijeneći materijalne prilike optuženog, odnosno da je lošeg materijalnog stanja, utvrdivši da bi se dosuđenjem troškova krivičnog postupka ugrozila egzistencija optuženog i njegove porodice.

214. Na osnovu odredbe iz člana 198. stav 3. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, oštećena A.S. se sa imovinskopравnim zahtjevom upućuje na parnicu budući da bi rješavanje o ovim zahtjevu uticalo na dužinu trajanja i efikasnost krivičnog postupka.

ZAPISNIČAR:

Pravni savjetnik – asistent

Samra Čardaković

PREDSJEDNIK VIJEĆA

SUDIJA

Minka Kreho

POUKA O PRAVNOM LIJEKU: Protiv ove presude stranke i branioci mogu izjaviti žalbu vijeću Apelacionog odjeljenja Suda u roku od 15 (petnaest) dana od dana prijema pismenog otpravka presude.

U skladu sa odredbom člana 293. stav 4. ZKP BiH oštećena presudu može pobijati žalbom, samo u dijelu koji se odnosi na odluku Suda o troškovima krivičnog postupka i odluku o imovinsko pravnom zahtjevu.

*Žalba se podnosi Sudu u dovoljnom broju primjeraka.

Anex

LISTA MATERIJALNIH DOKAZA TUŽILAŠTVA

Broj dokaza	Sadržaj dokaza
T-1	Dopis Tužilaštvu BiH, RO 9040/17, D.M. uz prilog, evidencija Čete Volar.
T-2	Izvod iz matične knjige umrlih na ime S.Č. (umro ... godine) od 24.05.2018. godine
T-3	Zapisnik o saslušanju svjedoka S.Č., sačinjen od strane Državne agencije za istragu i zaštitu, broj 16-06/1-04-1-654/17 od 30.05.2017. godine
T-4	Zaključci o procjeni situacije na teritoriji BiH, 20.03.1992. godine
T-5	Povjerljivi dopis upućen Generalštabu SFRJ, jan. ili feb. 1992
T-6	Službeni glasnik Autonomne regije Krajina“ br. 2, od 05.06.1992. godine: Odluka o naređivanju opšte javne mobilizacije od 04.05.1992. godine, Odluka o osnivanju Kriznog štaba Autonomne regije Krajina od 05.05.1992. godine, te zaključci i odluke Kriznog štaba Autonomne regije Krajina koju su objavljeni u ovom službenom glasilu
T-7	Odluka o formiranju Teritorijalne odbrane Srpske Republike Bosne i Hercegovine kao oružane snage SBiH i proglašenju neposredne ratne opasnosti i javnoj mobilizaciji, Srpska Republika Bosna i Hercegovina, Ministarstvo narodne odbrane Sarajevo, 16.04.1992. godine; već predložen kao
T-8	Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik Republike Srpske, broj 22, od 26.11.1992. godine)
T-9	Zaključci sa sastanka SUB REGIJE Bihać, Bos.Petrovac, Srpska Krupa, Sanski Most, Prijedor, Bos. Novi i Ključ, u Sanskom Mostu od 07.06.1992. godine
T-10	Dnevni izvještaj LRZ „Manjača“ Str.pov.br. 38 od 10.08.1992. godine
T-11	Odluka o osnivanju Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini od 15.01.1992. godine
T-12	Odluka o pripajanju Autonomnoj regiji Bosanska Krajina, Skupština srpskog naroda opštine Prijedor, od 17.01.1992. godine
T-13	Odluka o proglašenju Skupštine Srpskog naroda općine Prijedor od 07.01.1992. godine
T-14	Izvještaj o zatečenom stanju i pitanjima u vezi sa zarobljenicima, sabirnim centrima, iseljavanju i ulozi SJB u vezi sa ovim aktivnostima“, Ministarstvo za unutrašnje poslove, Centar službi bezbjednosti, Banja Luka
T-15	Skraćeni zapisnik sa sastanka OO SDS Prijedor i Kluba odbornika SDS održanog 27.12.1991. godine u 18,00 sati

T-16	Izvještaj o radu Stanice javne bezbjednosti Prijedor za poslednjih 9 mjeseci 1992. godine (januar 1993. godine)
T-17	Depeša SJB Prijedor broj 11-12-1873 od 30.04.1992. godine
T-18	Depeša SJB Prijedor broj 11-12-2025 od 26.05.1992. godine
T-19	Likvidacija „Zelenih beretki“ u širem rejonu s.Kozarac, izvještaj Komande 1. Krajiškog Korpusa od 27.05.1992. godine
T-20	Naredba S.D. o formiranju „privremenog sabirališta“ Omarska od 31.05.1992. godine
T-21	Naređenje komandanta GŠ Vojske Srpske Republike BiH od 16.06.1992. godine
T-22	Odluka Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine o proglašenju ratnog stanja („Službeni list R BiH” broj: 7/92 od 20.06.1992. godine)
T-23	Odluka Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine o ukidanju ratnog stanja („Službeni list R BiH”, broj 50/95
T-24	Deklaracija o proglašenju Republike srpskog naroda Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Srpskog naroda u BiH, broj 2, od 27.01.1992. godine)
T-25	Odluka Regionalnog sekretarijata za narodnu odbranu o naređenju opšte javne mobilizacije na teritoriji Autonomne regije Krajina broj 01—1/92 od 04.05.1992. godine
T-26	Izvod iz kaznene i operativne evidencije PU Prijedor od 26.06.2017. godine za S.P.
T-27	Ovjerena kopija obrasca „Vob-2“ za S.P.
T-28	Ovjerena kopija obrasca „Vob-3“ za S.P.
T-29	Dopis Ministarstva rada i boračko invalidske zaštite RS, u prilogu ovjerena kopija obrasca „Vob-8“ za S.P.
T-30	Izvod iz matične knjige umrlih broj 04-202-1-1665/17 od dana 29.03.2017. godine za lice P.S.
T-31	Izvod iz matične knjige umrlih broj 04-202-2-63/17 od dana 07.02.2017. godine za lice Š.Č.
T-32	Dopis MUP-a USK, Treće Policijske uprave, PS Sanski Most broj 05-04/09-1-630/17 od 20.02.2017. godine, u prilogu: <u>dokaz u optužnici 61</u> :Zapisnik o prepoznavanju leša Š.Č., Zapisnik o prepoznavanju leša M.Č., Zapisnik o prepoznavanju leša E.Č., Zapisnik o prepoznavanju leša Đ.Č., Zapisnik o prepoznavanju leša F.Č.)
T-33	Zapisnik Kantonalnog suda u Bijaću o ekshumaciji (iskopavanje iz zemlje) pregledu, identifikaciji i obdukciji mrtvih tijela pronađenih u masovnim i

	pojedinačnim grobnicama na području R Srpske, Opština Prijedor sa bliže opisanim užim lokacijama i mjestima broj KRI -67/98 od 28.10.1998. godine
T-34	„Obdukциони zapisnik“ za lice F.Č. broj 67/98 od 19.11.1998. godine „Obdukциони zapisnik“ za lice Đ.Č. broj 67/98 od 19.11.1998. godine „Obdukциони zapisnik“ za lice E.Č. broj 67/98 od 19.11.1998. godine Obdukциони zapisnik“ za lice M.Č. broj 67/98 od 19.11.1998. godine Obdukциони zapisnik“ za lice Š.Č. broj 67/98 od 17.11.1998. godine
T-35	Nalaz i mišljenje sudskog vještaka Dr. H.Ž. od dana 03.10.2017. godine, koji sadrži „Sudsko-medicinski izvjetaj i rezultate sudsko-medicinske obrade ekshumiranih tijela dana 14.10.1998. godine na lokalitetu Rizvanovići, Opština Prijedor“
T-36	Zapisnik o saslušanju svjedoka Z.D., broj: T20 0 KTRZ 0013420 17, sastavljen dana 07.03.2017. godine u prostorijama Tužilaštva Bosne i Hercegovine.

LISTA MATERIJALNIH DOKAZA ODBRANE

Broj dokaza	Sadržaj dokaza
O-1	Zapisnik o saslušanju svjedoka D.M., sačinjen od strane Državne agencije za istrage i zaštitu, broj: 16-06/1-04-1-160/17 od 08.02.2017

O-2	Informacija SDA o formiranju Savjeta za nacionalnu odbranu SDA, od 13.06.1991. godine (relevantnost - dokaz početka priprema SDA za oružani sukob u Bosni i Hercegovini već u junu 1991. godine);
O-3	Spisak SDA – lista kandidata za obuku specijalaca u MUP-u Republike Hrvatske, od 08.07.1991. godine (relevantnost - dokaz realizacije priprema SDA za oružani sukob u Bosni i Hercegovini već u julu 1991. godine);
O-4	Uput SDA za kandidata K.D, br. 1258 – 2/91 od 11.07.1991. godine, upućen MUP-u Republike Hrvatske (relevantnost - dokaz realizacije priprema SDA za oružani sukob u Bosni i Hercegovini već u julu 1991. godine);
O-5	Uput SDA za kandidata Z.K., br. 1258 – 2/91 od 11.07.1991. godine, upućen MUP-u Republike Hrvatske (relevantnost - dokaz početka priprema SDA za oružani sukob u Bosni i Hercegovini već u julu 1991. godine);
O-6	Zapisnik sa sastanka Izvršnog odbora SDA Prijedor, od 01.02.1992. godine (relevantnost – instrukcija da se oružje TO ne smije predavati "ni po koju cijenu". Dokaz koji ukazuje na nastavak realizacije priprema SDA za oružani sukob u Bosni i Hercegovini);
O-7	Direktiva Štaba Teritorijalne odbrane Republike BiH, od 23.04.1992. godine (relevantnost – dokaz preuzimanja komande nad Teritorijalnom odbranom Republike BiH od strane jedne etničke grupe (bošnjačke), označavanje pripadnika druge etničke grupe (srpske) i pripadnika JNA, neprijateljima na području Bosne i Hercegovine, te naredba za izvršenje mobilizacije, formiranje borbenih jedinica u svim opštinama i vršenje napada na pripadnike JNA na području Bosne i Hercegovine);
O-8	Naredba Ministarstva za narodnu odbranu Republike BiH br. 02/145-1 od 29.04.1992. godine (relevantnost - dokaz označavanje pripadnika pripadnika JNA, neprijateljima na području Bosne i Hercegovine, te naredba za izvršenje napada na pripadnike JNA na području Bosne i Hercegovine);
O-9	Depeša MUP Republike BiH br. 10 – 70 od 29.04.1992. godine (relevantnost – dokaz da i MUP Republike BiH postupa po naredbi Ministarstva za narodnu odbranu Republike BiH br. 02/145 - 1 od 29.04.1992. godine. Ova depeša je istog dana prosljeđena svim stanicama javne bezbjednosti na području Bosne i Hercegovine i na području Prijedora predstavlja okidač za preuzimanje vlasti koje je izvršeno odmah nakon prijema depeše);
O-10	Izveštaj Ratnog kriznog štaba TO na području opštine Prijedor, od 26.04.1992. godine (relevantnost – dokaz izvršenja direktive Štaba Teritorijalne odbrane Republike BiH od 23.04.1992. godine i naredbe Ministarstva za narodnu odbranu Republike BiH br. 02/145 – 1 od 29.04.1992. godine i formiranje bošnjačkih borbenih jedinica na području Prijedora);

O-11	Poziv Teritorijalne odbrane RBiH, za područje Opštine Prijedor (štab TO Kozarac), na opštu mobilizaciju – H.M. (relevantnost – dokaz izvršenja direktive Štaba Teritorijalne odbrane Republike BiH od 23.04.1992. godine i naredbe Ministarstva za narodnu odbranu Republike BiH br. 02/145 – 1 od 29.04.1992. godine i formiranje bošnjačkih borbenih jedinica na području Prijedora);
O-12	Izveštaj o radu vojne policije Prijedor od 21.07.1992. godine (relevantnost – dokaz porijekla prethodna dva dokaza i dokaz postojanja bošnjačkih borbenih formacija na području Prijedora 1992. godine);
O-13	Izvod iz "Kozarskog vjesnika" Prijedor od 29.05.1992. godine (relevantnost – dokaz početka oružanog sukoba u Hambarinama,);
O-14	Krivična prijava SJB Prijedor br. 11 – 12/02 od 03.06.1992. godine (relevantnost – dokaz početka oružanog sukoba u Hambarinama);
O-15	Presuda Vojnog suda u Banja Luci br. IK: 1/92 od 15.12.1992. godine (relevantnost – dokaz da i u drugim dijelovima opštine Prijedor u maju 1992. godine počinju oružani sukobi bošnjačkih borbenih formacija i srpskih borbenih formacija. Originalni ovjereni primjerak dokaza se nalazi u spisu predmeta Suda Bosne i Hercegovine br. S1 1 K 016065 14 Kri, kao dokaz odbrane optuženog D. K.);
O-16	Depeša SJB Prijedor br. 11 – 12 – 01 – 1 – 1975 od 18.05.1992. godine (relevantnost – dokaz da su u svim bošnjačkim selima koja okružuju Prijedor, formirane bošnjačke borbene jedinice);
O-17	SJB Prijedor - spisak lica koja su učestvovala u napadu na Prijedor dana 29/30.05.1992. godine (relevantnost - dokaz oružanog sukoba bošnjačkih borbenih formacija i srpskih borbenih formacija u centru Prijedora, u noći između 29. i 30. maja 1992. godine, u kom S.E. predvodi bošnjačku borbenu formaciju);
O-18	Potvrda SJB Prijedor, RSM Ljubija, o privremenom oduzimanju vatrenog oružja, od 01.06.1992. godine – Komljenović Nedeljko, MKSJ broj dokaza 00633250 (relevantnost – dokaz oružanog sukoba bošnjačkih borbenih formacija i srpskih borbenih formacija u centru Prijedora, u noći između 29. i 30. maja 1992. godine. U prethodnom dokazu odbrane – spisak lica koja su učestvovala u napadu na Prijedor, na strani 1. pod rednim brojem 9. je ime i prezime Nedeljka Komljenović);
O-19	Potvrda SJB Prijedor, RSM Ljubija, o privremenom oduzimanju vatrenog oružja, od 01.06.1992.godine - Šolaja Ognjen, MKSJ broj dokaza 00633251 (relevantnost – dokaz oružanog sukoba bošnjačkih borbenih formacija i srpskih borbenih formacija u centru Prijedora, u noći između 29. i 30. maja 1992. godine. U prethodnom dokazu odbrane – spisak lica koja su učestvovala u napadu na Prijedor, na strani 1. pod rednim brojem 3. je ime i prezime Ognjena Šolaje);

O-20	<p>Službena zabilješka SJB Prijedor, SM Ljubija, od 02.06.1992. godine (relevantnost – dokaz autentičnosti dva prethodna dokaza. Navedena službena zabilješka u bazi MKSJ predstavlja cjelovit dokaz zajedno sa prethodnim potvrdama o privremenom oduzimanju vatrenog oružja, što dokazuju prethodno naznačeni linkovi internet adrese MKSJ za navedene dvije potvrde o privremenom oduzimanju vatrenog oružja.</p> <p>Međutim, iz razloga nejasnih odbrani optuženog, u MKSJ je izvršena digitalna ovjera službene zabilješke SJB Prijedor, SM Ljubija, od 02.06.1992. godine, ali ne i navedene dvije potvrde o privremenom oduzimanju vatrenog oružja, koje su prilog te službene zabilješke);</p>
O-21	<p>Spisak poginulih boraca, SJB Prijedor br. 11 – 12 od 22.06.1992. godine (relevantnost – dokaz značajnog broja poginulih pripadnika srpskih borbenih formacija u centru Prijedora, u oružanom sukobu u noći između 29. i 30. Maja 1992. godine. U ovom dokumentu su navedeni i podaci o osobama koje su poginule u oružanom sukobu u Hambarinama, koji je prethodio oružanom sukobu u centru Prijedora – R.M.-1 i R.L., što potvrđuje vjerodostojnost informacije iz prethodnog dokaza odbrane – krivične prijave SJB Prijedor br. 11 – 12/02 od 03.06.1992. godine);</p>
O-22	<p>Izvod iz "Kozarskog vjesnika" Prijedor od 28.05.1993. godine (relevantnost – dokaz značajnog broja poginulih pripadnika srpskih borbenih formacija u centru Prijedora, u oružanom sukobu u noći između 29. i 30. maja 1992. godine. Originalni ovjereni primjerak dokaza se nalazi u spisu predmeta Suda Bosne i Hercegovine br. S1 1 K 003365 10 Krl, kao dokaz odbrane optuženog Petra Čivčić);</p>
O-23	<p>Izvod iz časopisa "Novo Ogledalo" iz maja 1999. godine – intervju sa M. M., str. 44 – 47 (relevantnost – dokaz izvršenja direktive Štaba Teritorijalne odbrane Republike BiH od 23.04.1992. godine i naredbe Ministarstva za narodnu odbranu Republike BiH br. 02/145 – 1 od 29.04.1992. godine i formiranje bošnjačkih borbenih jedinica na području Prijedora, te otpočinjanja oružanih sukoba bošnjačkih borbenih formacija i srpskih borbenih formacija na području Prijedora;</p>
O-24	<p>Odluka ARK (Autonomna regija Krajina) br. 01 – 1/92 od 04.05.1992. godine, o opštoj javnoj mobilizaciji (relevantnost - dokaz da odazivanje mobilizaciji nakon 04.05.1992. godine, na području Autonomne regije Krajina, nije bilo pitanje dobre volje bilo kog vojno sposobnog Srbina, već zakonska obaveza, pod prijetnjom teških sankcija);</p>
O-25	<p>Dopis MUP RS policijska uprava Prijedor , odjeljenje za pravne i kadrovske poslove broj 18-08/2-206.1-40/18 od 11.12.2018.godine sa ovjerenim kartonom lične karte za P.S. , broj ..., Obavještenje PBA-3 (relevantnost - Fotografija iz kartona lične karte od 02.09.1996. godine potvrđuje da je P.S. čitav život bio izrazito tamne puti. Ovo je značajno zbog opisa optuženog koji je svjedok S-1</p>

	dao prije prepoznavanja u foto albumu, jer je tada počinioca ubistava opisao kao lice svijetle puti);
O-26	Izvod iz Matične knjige umrlih za M.R.-1 - (relevantnost – Ovaj dokaz potvrđuje navode svjedoka da je M.R. smrtno stradao u Hambarinama 22.05.1992. godine);
O-27	Izvod iz Matične knjige umrlih za R.B. - (relevantnost – Ovaj dokaz potvrđuje navode svjedoka da je R.B. preminuo 2003. godine);
O-28	Izvod iz Matične knjige umrlih za M.D.-1 - (relevantnost – Ovaj dokaz potvrđuje navode svjedoka da je D.M. smrtno stradao 22.07.1992. godine u Rizvanovićima
O-29	Izvod iz Matične knjige umrlih za Z.J. - (relevantnost – Ovaj dokaz potvrđuje navode svjedoka da je J.Z. smrtno stradao 21.07.1992. godine u Rizvanovićima
O-30	Kolor Fotografije 1,2 i 3 - Prezentovane svjedocima B.B., B.S. i B.G. na pretresu 19.11.2018. godine. (Relevantnost - Izgled P.S. neposredno prije rata. Iz ovih fotografija se vidi da je P.S. i tada bio izrazito tamne puti);
O-31	Geografska karta područja zvanog "Brdo" pokazana svjedoku B.K. na pretresu 17.12.2018. godine (Relevantnost - Na ovoj karti se vidi pozicija Hambarine gdje se nalazila kuća u kojoj su uhapšeni oštećeni i gdje se nalazio punkt u Hambarinama, pozicija sela Ljeskare gdje se nalazila komanda čete, te pozicija sela Rizvanovići gdje se nalazio punkt na koji su odvedeni oštećeni);
O-32	Zapisnik o prepoznavanju svjedoka S-1 broj T20 0 K KTRZ 0013420 17 od 25.04.2017.g sa oba foto albuma (foto album od 24.04.2017.godine koji je svjedok potpisao 25.04.2017.godine i foto album koji je svjedok potpisao na glavnom pretresu 15.03.2018.godine a koji se nalaze kod Tužilaštva BiH) (Relevantnost – U zapisniku o prepoznavanju svjedok S-1 je opisao da je S.P. bio svjetlije puti, da bi potom na fotografiji prepoznao S.P. iako je S.P. na toj fotografiji izrazito tamne puti, autentičnost - radi se o dokazu Tužilaštva BiH , Svjedok S-1 je na pretresu 15.03.2018. godine potvrdio autentičnost potpisa na tom zapisniku);
O-33	Karta Rizvanovića na kojoj je svjedok S-1 prilikom davanja iskaza na glavnom pretresu 15.03.2018.godine obilježio školu u Rizvanovićima (Relevantnost: Tačna pozicija punkta u Rizvanovićima);
O-34	Dopis Tužilaštva BiH upućen oštećenom S.Č.-1 broj T20 KTRZ 0014978 17 od 06.12.2017.godine (Relevantnost - Ovim dopisom Tužilaštvo obavještava oštećenog S.Č.-1 da je u ovom slučaju donijelo Naredbu o obustavi istrage protiv B.M., te da je podiglo optužnicu protiv S.P. Posebno bitno je da u ovom dopisu Tužilaštvo BiH potvrđuje da je prilikom ekshumacije pronađeno uže sa 5 omči, a što je Tužilaštvo BiH osporavalo u toku ovog postupka.);

O-35	Zapisnik o saslušanju svjedoka S-1 broj T20 KTRZ 0013420 17 od 25.04.2017.g Zapisnik o saslušanju svjedoka S-1 broj T20 KTRZ 0013420 17 od 06.03.2017.g,
O-36	Zapisnik SJB Banjaluka o saslušanju svjedoka O.Č. broj 02-285 od 10.05.1994.g, Zapisnik Državne Agencije za istragu i zaštitu o saslušanju svjedoka O.Č. broj 16-06/1-04-1-152/17 od 08.02.2017.godine;
O-37	Zapisnik Agencije za istraživanje i dokumentaciju o saslušanju svjedoka S.Č.-1 broj 02-1857 od 06.10.1998.godine;
O-38	Konsultativni dijagnostički pregled Poliklinike Perunović od 11.10.2016. godine; Nalaz i mišljenje specijaliste Kardiologa JZU dr Mladen Stojanović Prijedor od 01.11.2018. godine; Nalaz i mišljenje specijaliste Psihijatra JZU dr Mladen Stojanović Prijedor od 18.12.2018. godine; Nalaz i mišljenje Specijalne hirurške bolnice Dr Kostić Banjaluka od 20.12.2018. godine; Otpusna lista sa epikrizom Opšte bolnice Sremska Mitrovica od 09.11.2016. godine
O-39	Izjava S.P. o zajedničkom domaćinstvu od 24.12.2018. godine
O-40	Uvjerenje Zavoda za zapošljavanje RS za D.P. od 24.12.2018. godine;
O-41	Uvjerenje Zavoda za zapošljavanje RS za S.P. od 24.12.2018. godine;
O-42	Izvod iz Matične knjige vjenčanih za S.P. i B.P. broj 04-201-1-2002/18 od 24.07.2018. g;
O-43	Posjedovni list broj 397/1 k.o. Donji Volar;